

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีลำดับขั้นตอน และกรอบแนวคิดสนับสนุนการศึกษา ดังนี้

- 2.1 ความหมายของ ครู , พระ , พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 2.2 ความสำคัญและความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 2.3 โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ 2548

- 2.4 ขั้นตอนการรับสมัครและคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 2.5 การคัดเลือกโรงเรียนและการกำหนดให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 2.6 ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่ผ่านมา
- 2.7 เทคนิคการสอนพระพุทธศาสนาและจริยศึกษาในโรงเรียน
- 2.8 สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
- 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของ ครู, พระ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

2.1.1 ความหมายของครู

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า ครู ดังนี้ “ครู” คือ “ผู้สั่งสอนศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์

Good (1973.p.586) ได้ให้ความหมายคำว่าครู (teacher) ไว้ดังนี้

ครู คือ บุคคลที่ราชการจ้างไว้เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการจัดประสบการณ์เรียนของนักเรียนหรือนักศึกษาในสถาบันการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

พุทธทาสภิกขุ (2525.หน้า 17) ได้ให้ความหมายของครูไว้หลายความหมาย

ครู คือ ผู้เปิดประตูออก หมายความว่า ครูเป็นผู้ทำให้คนหลุดพ้นจากอวิชชา นำคนออกจากคอกของอวิชชา อันหมื่น สกปรก ร้อนระอุ แล้วมาเป็นมนุษย์ใจสะอาด

ครู คือ ผู้สร้างโลก หมายถึง ครูสร้างวิญญาณของเด็กแล้วเด็กเติบโตเป็นคน คนทั้งหมดรวมกันก็คือโลก ครูจึงอยู่ในฐานะสร้างโลกโดยผ่านทางเด็ก โลกจะดีหรือจะงามก็อยู่ที่ครู

ครู มาจากคำว่า “ครู” แปลว่า “ครู” เป็นคำเดียวกับคำว่า “คารวะ” ซึ่งแผลงมา เป็น “เคารพ” แปลว่า ตระหนัก หรือซาบซึ้ง

2.1.2 ความหมายของ “พระ”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า พระ ดังนี้ พระ คือ “นักบวช นักพรต”

เนื่องจากคำว่า “พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” เป็นคำใหม่ จึงยังไม่ปรากฏ ความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พอจะกล่าวได้ว่า พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เป็น ครูผู้สอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนที่ร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

2.2 ความสำคัญและความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ปัจจุบันปัญหาสังคมไทยได้ทวีความรุนแรง และมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต สาเหตุแห่งปัญหานั้นหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาทาง เทคโนโลยีและการสื่อสารไร้พรมแดนในแนวทางโลกาภิวัตน์ ซึ่งต่างมุ่งเน้น การแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น จึงเกิดปัญหาด้านจิตใจทำให้เกิดการการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมนอกจากนี้ปัญหาสังคมหลายด้านยังคุกคามเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิม ขาดระเบียบวินัย ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดั่งามตามโครงสร้างของสังคมไทย ลดลง พร้อมกับการแตกแยกของสถาบันครอบครัว ทำให้ภูมิคุ้มกันของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่จะต้านทานกับสภาพปัญหาแวดล้อมต้องขาดความมั่นคงจนเกิดปัญหาต่างๆของสังคม ตามมา เช่น ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการเรียน นักศึกษาประพฤติตนไม่เหมาะสมในเวลาเรียน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนและปัญหาอาชญากรรม จากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว พบว่ารากเหง้าแห่งปัญญาที่แท้จริงคือการที่นักเรียน นักศึกษาขาดการกล่อมเกลาจิตใจ และปลูกฝังในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม จนทำให้ความสำนึกต่อหน้าที่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การใช้สติพิจารณาบังคับ ลดน้อยถอยลง แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมรอบตัว นักเรียน นักศึกษา ที่ยุ่งส่งเสริม ชักจูง และโน้ม นำอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างหลากหลายทำให้ยากต่อการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน นักศึกษาให้สัมฤทธิ์ผลได้ภายใต้โลกาภิวัตน์ เว้นแต่นักเรียน นักศึกษา จะถูก

จัดระเบียบความคิดจนมีจิตใจที่ใฝ่ดีและมีพลังที่เข้มแข็งสามารถเป็นภูมิคุ้มกันเหตุปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามาทำลายคุณภาพชีวิตที่ติงามได้ด้วยหลักธรรมทางศาสนา

นอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว การปฏิรูประบบราชการเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2545 ได้แยกงานศาสนาออกจากกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้กรมการศาสนาสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมไม่สามารถแยกเชื่อมต่อไปในเรื่องการนำหลักธรรมเข้าไปในโรงเรียนหรือสถานศึกษาได้ กรมการศาสนาซึ่งมีภารกิจในการส่งเสริมให้คนไทยนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม เป็นคนดีมีศีลธรรม เพื่อเป็นการแก้ปัญหาแก่นักเรียนนักศึกษาอย่างเร่งด่วน กระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ร่วมมือกันตามข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) โดยพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษาเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตลอดจนเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน นักศึกษา สามารถนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม ภายใต้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2546 โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมจำนวน 10,000,000 บาท (สิบล้านบาทถ้วน) เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 800 รูป โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

2.2.1 เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและด้านปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา

2.2.2 เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมพระพุทธศาสนา

2.2.3 เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

กรมการศาสนา ซึ่งมีภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตระหนักถึงความสำคัญของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ดังนั้น ในปีงบประมาณ 2548 นี้ จึงได้ขยายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้เข้าไปสอนในโรงเรียนให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ ในอัตราส่วนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 1 รูป ต่อ 1 ตำบล โดยจะขยายเพิ่มอีก 4,000 รูป เป็นการนำร่องและได้เสนอขอวงงบประมาณงบกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรูปละ 2,000 บาทต่อเดือน รวมเป็นเงิน 69,000,000 บาทต่อปี และงบประมาณในการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาศักยภาพการสอนการติดตามประเมินผล โดยมุ่งเน้น

ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนและประเทศชาติโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

ในวันที่ 26 เมษายน 2548 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติงบประมาณงบกลาง รายการเงินสำรองจ่าย เพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น เพื่ออุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 53,964,000 บาท (ห้าสิบล้านเก้าแสนหกหมื่นสี่พันบาทถ้วน) และจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2548 จำนวน 4,000,000 บาท (สี่ล้านบาทถ้วน) รวมเป็นเงิน 57,964,000 บาท (ห้าสิบล้านเก้าแสนหกหมื่นสี่พันบาทถ้วน) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายดังนี้

1) ค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในโรงเรียน จำนวน 2,000 บาท/เดือน/รูป จำนวน 4,000 รูป เป็นเวลา 5 เดือน (พฤษภาคม-กันยายน 2548) โดยเบิกจ่ายจากงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2548 จำนวน 4,000,000 บาท และจากงบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น จำนวน 36,000,000 บาท รวมเป็นเงิน 40,000,000 บาท (สี่สิบล้านบาทถ้วน)

2) ค่าใช้จ่ายในการจัดทำสื่อ อุปกรณ์ ประกอบการอบรมถวายความรู้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในโรงเรียน จำนวน 4,000 รูป เพื่อสร้างศักยภาพในการทำหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา และค่าติดตามประเมินผล โครงการพร้อมเอกสารเผยแพร่เป็นเงิน 17,964,000 บาท (สิบล้านเก้าแสนหกหมื่นสี่พันบาทถ้วน)

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือจากคณะสงฆ์ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด รัชมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยมีเป้าหมาย 1 รูป ต่อ 1 ตำบล นำร่องในปี 2548 จำนวน 4,000 รูป และจัดประชุมเชิงปฏิบัติ

การเพื่อถวายความรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการสอนแก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และครูดำเนินการสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 เป็นต้นไป

2.3 โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ 2548

2.3.1 หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันปัญหาสังคมไทยได้ทวีความรุนแรงและมีความหลากหลายมากขึ้น สาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงตามกระแสการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ซึ่งต่างมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนนิยมทางวัตถุมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมในวัยรุ่น อาทิ

ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหาของนักเรียนนักศึกษาประพฤติตนไม่เหมาะสมในเวลาเรียน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน และปัญหาอาชญากรรม จากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น

กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) กับกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะความรู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน นักศึกษาและครูอาจารย์ ในแต่ละระดับการศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการจัดหลักสูตรด้านศิลปวัฒนธรรมและหลักสูตรทางศาสนา ทั้งหลักสูตรระยะสั้น และระยะยาวในสถานศึกษาทุกระดับทุกประเภท ในการนี้ คณะรัฐมนตรีเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษา โดยใช้หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา จึงมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2548 อนุมัติงบประมาณงบกลาง ประจำปีงบประมาณ 2548 จำนวน 57,964,000 บาท (ห้าสิบล้านเก้าแสนหกหมื่นสี่พันบาทถ้วน) เพื่อให้กรมการศาสนาดำเนินการตามโครงการดังกล่าว

2.3.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา
- 2) เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรของพระพุทธศาสนา
- 3) เพื่อปลูกฝังให้ นักเรียน นักศึกษามีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคูณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

2.3.3 ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในโรงเรียน

รายการ	ระยะเวลา	สถานที่	ผู้รับผิดชอบ
1.จัดประชุมบุคลากร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	9 พ.ค.2548	วัดยานนาวา	กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม
1.1 ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน			
1.2 กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในการรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน			
1.3 คัดเลือกสถานศึกษา			
1.4 กำหนดหลักสูตรและสื่อการสอน			

รายการ	ระยะเวลา	สถานที่	ผู้รับผิดชอบ
1.5 กำหนดขอบข่ายการกำกับติดตาม ประเมินผล และการพัฒนาการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ในสถานศึกษา 1.6 การประเมินผล	9 พ.ค.2548	วัดยาน นาวา	กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม
2. รับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	5-15 พ.ค. 2548	กรุงเทพฯ -วัดยาน นาวา ต่างจังหวัด - วัดเจ้า คณะ จังหวัด	-สำนักงานเจ้าคณะ กรุงเทพมหานคร -สำนักงานเจ้าคณะ จังหวัด -สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด
3. พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ เหมาะสมเพื่อเข้ารับการถวายความรู้	16-20 พ.ค. 2548	-สำนักงาน วัฒนธรรม จังหวัดทั่ว ประเทศ	-เจ้าคณะจังหวัดทุก จังหวัด -สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดทั่ว ประเทศ
4. ประกาศผลการพระภิกษุผู้ผ่านการ คัดเลือก	20 พ.ค. 2548	-สำนักงาน เจ้าคณะ จังหวัด	-สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด
5. กำหนดสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนปฏิบัติ การสอน	20-30 พ.ค. 2548		สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาทั่ว ประเทศ
6. สร้างหลักสูตรสื่อการเรียนการสอน จัดทำสื่อ VCD CD บทเรียนสำเร็จรูป	10-20 พ.ค. 2548		-กรมการศาสนา -มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย

รายการ	ระยะเวลา	สถานที่	ผู้รับผิดชอบ
			-สำนักงาน คณะกรรมการ สถานศึกษาชั้น พื้นฐาน -สำนักงาน คณะกรรมการการ อาชีวศึกษา
7. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการถวายเป็น พระสงฆ์ศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 3 วัน ใน 4 หน ดังนี้ 7.1 คณะสงฆ์หนกลาง - วัดยาง กรุงเทพฯ 7.2 คณะสงฆ์หนเหนือ - พุทธสถาน จังหวัดเชียงใหม่ - วัดศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก 7.3 คณะสงฆ์หนใต้ - วัดมะนาวหวาน จังหวัด นครศรีธรรมราช - วัดโคกสมาณคุณ จังหวัดสงขลา 7.4 คณะสงฆ์หนตะวันออก - มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตจังหวัดนครราชสีมา - วัดศรีอุบลรัตนาราม จังหวัด อุบลราชธานี - สวณเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น	2-4 มิ.ย. 2548		-กรมการศาสนา -มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย -มหาวิทยาลัยมหาม กุฏราชวิทยาลัย -สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด

รายการ	ระยะเวลา	สถานที่	ผู้รับผิดชอบ
8. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพบ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูพี่เลี้ยง	5 มิ.ย. 2548	สถานศึกษา ที่เข้าร่วม โครงการ	สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาทั่ว ประเทศ
9. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้า ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน	9 มิ.ย. 2548	สถานศึกษา ที่เข้าร่วม โครงการ	สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาทั่ว ประเทศ
10. นิเทศ กำกับ ติดตามและพัฒนาการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ และรายงานผลการจัด กิจกรรมการเรียนรู้	มิ.ย.-ก.ย. 2548	สถานศึกษา ที่เข้าร่วม โครงการ	สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาทั่ว ประเทศ
11. การสนับสนุนส่งเสริมพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน 11.1 รับส่งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปฏิบัติหน้าที่การสอนในสถานศึกษาและ อำนวยความสะดวกแก่พระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน 11.2 ถวายเงินค่าตอบแทนพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน 11.3 รายงานผลฯ แก่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน	ก.ย. 2548		-สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด -กรมการศาสนา
12. ประเมินผลโครงการพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนฯ - จัดประชุมการประเมินผลโครงการ	ต.ค. 2548		-สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด -กรมการศาสนา
13. สรุปผลรายงาน - จัดพิมพ์เอกสารสรุปผลเผยแพร่ทั่ว ประเทศ	ต.ค. 2548		กรมการศาสนา

2.3.4 เป้าหมาย

1) กลุ่มเป้าหมายการประชุมบุคลากร/ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

(1) เลขานุการเจ้าคณะหน	จำนวน 5 รูป
(2) เลขานุการเจ้าคณะภาค	จำนวน 26 รูป
(3) เจ้าคณะจังหวัด	จำนวน 120 รูป
(4) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา	จำนวน 175 คน
(5)ศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา	จำนวน 175 คน
(6) ผู้อำนวยการสถาบันอาชีวศึกษา	จำนวน 28 เขต
(7) ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด	จำนวน 75 คน
(8) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	จำนวน 5 รูป
(9) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	จำนวน 4 รูป
(10) วิทยาเขตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน 14 แห่ง	
(11) วิทยาเขตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	จำนวน 7 แห่ง
(12) มหาวิทยาลัยราชภัฏ (ณ จังหวัดที่จัดถวายความรู้)	จำนวน 4 คน

รวมกลุ่มเป้าหมาย 639 รูป/ คน

2) กลุ่มเป้าหมายการประชุมเชิงปฏิบัติการถวายความรู้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

(1) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคเหนือ	จำนวน 743 รูป
(2) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคใต้	จำนวน 544 รูป
(3) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	จำนวน 1,432 รูป
(4) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคกลาง รวม กทม.	จำนวน 743 รูป

รวมกลุ่มเป้าหมาย 4,000 รูป

2.3.5 งบประมาณ

1) ค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 2,000 บาท/เดือน/รูป จำนวน 4,000 รูป

2) ค่าใช้จ่ายในการจัดทำสื่อ อุปกรณ์ ประกอบการอบรม สื่อการเรียนการสอนโดยร่วมกันระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การปรับปรุงหลักสูตรจัดอบรมถวายความรู้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 4,000

รูป เพื่อสร้างศักยภาพในการทำหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา
17,964,000 บาท รวมจำนวน 57,964,000 บาท (ห้าสิบล้านเจ็ดแสนเก้าแสนหกหมื่นสี่พันบาทถ้วน)

2.3.6 ผลผลิต

- 1) ได้หลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา
- 2) กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงศึกษาธิการ นิเทศ ติดตาม และพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของพระสงฆ์ในสถานศึกษา
- 3) พระสงฆ์นำหลักธรรมทางศาสนาจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาในทุกระดับ
- 4) นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักตามทางพระพุทธศาสนา และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- 5) ได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา

2.3.7 ผลลัพธ์

นักเรียนในสถานศึกษาที่พระสงฆ์ศีลธรรมในโรงเรียนเข้าสอนในโรงเรียนสามารถนำหลักธรรมทางศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

2.3.8 ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

- 1) เชิงปริมาณ
 - พระสงฆ์ศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 4,000 รูป
 - สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการชั้นพื้นฐาน จำนวน 4,000 โรง
 - สถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จำนวน 28 โรง
- 2) เชิงคุณภาพ
 - นักเรียนในสถานศึกษามีคุณธรรม จริยธรรม มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.3.9 ระยะเวลาดำเนินการ

เดือน พฤษภาคม – ตุลาคม 2548

2.3.10 ผู้รับผิดชอบโครงการ

กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่หลักธรรม สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

2.3.11 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เด็ก เยาวชน ที่ได้รับการอบรมจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกิดความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาคุ้นเคยกับพระภิกษุ
- 2) เด็ก เยาวชน มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาตามหลักของศาสนา
- 3) พระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานของสังคมไทย ซึ่งขาดบทบาทในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน จะมีบทบาทที่สำคัญขึ้น จากการที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้เข้าไปสอนในสถานศึกษา

2.4 ขั้นตอนการรับสมัครและคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

- 2.4.1 กรมการศาสนา กำหนดจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในชน (การปกครองของสงฆ์) จังหวัด และระดับการศึกษาในสถานศึกษา (ตามตารางแนบท้าย)
- 2.4.2 กรมการศาสนา ประกาศรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ 2548 โดยรับสมัคร ตั้งแต่วันที่ 5 – 15 พฤษภาคม 2548
- 2.4.3 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำใบสมัครที่แนบท้ายประกาศการรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 2.4.4 สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ รับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยร่วมมือกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ในการจัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการรับสมัคร เช่น เป็นเจ้าหน้าที่รับสมัคร ตรวจสอบเอกสารการรับสมัคร รวบรวมรายชื่อพระสงฆ์ที่สมัครเพื่อรายงานเจ้าคณะจังหวัด
- 2.4.5 เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ เพื่อคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 20 พฤษภาคม 2548 โดยดำเนินการดังนี้
 - 1) คัดเลือกจากผู้สมัครที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามประกาศของกรมการศาสนา
 - 2) ในกรณีที่ผู้สมัครเกินจำนวนที่กำหนดให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือก ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสทางสมณศักดิ์ เป็นประธาน และเจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสรองลงมา เป็นรองประธาน ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา,ศึกษานิเทศก์ผู้ทรงคุณวุฒิในเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนตามความเหมาะสม โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการ ให้คณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาโดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้
 - (1) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ดำเนินการสอนอยู่ในสถานศึกษา ในตำบลอำเภอ จังหวัดนั้นๆก่อน หากยังมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

(2) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หากมีจำนวนเกิน ให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

(3) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ผ่านการอบรมครูสอนพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคมของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการ หากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

(4) เมื่อพิจารณาตามข้อ (1) ถึง (3) แล้วยังไม่ครบตามจำนวนที่ประกาศให้อยู่ ดุลยพินิจของคณะกรรมการ

(5) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำประกาศผลการคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของแต่ละจังหวัดในวันที่ 20 พฤษภาคม 2548

(6) ผู้สมัครรายงานตัวในวันที่ 22 พฤษภาคม 2548 โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำทะเบียนประวัติและแจ้งพระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 2-4 มิถุนายน 2548 ในจังหวัดที่กำหนด

2.5 การคัดเลือกโรงเรียนและการกำหนดให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การคัดเลือกโรงเรียนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ดำเนินการคัดเลือกดังนี้

2.5.1 เจ้าคณะจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตการศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนตามความเหมาะสมในแต่ละบริบทโดยพิจารณาจากโรงเรียนในตำบล อำเภอ และจังหวัดตามลำดับดังนี้

2.5.2 เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธในตำบล อำเภอ จังหวัดนั้นๆ

2.5.3 เป็นโรงเรียนที่อยู่ในตำบล อำเภอ จังหวัดที่มีความเสี่ยงที่มีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียน นักศึกษาสูง และหรือโรงเรียนที่มีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องร่วมแก้ปัญหาเชิงพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษา

2.5.4 เป็นโรงเรียนที่มีห้องจริยศึกษาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้

2.5.5 เป็นโรงเรียนที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถเดินทางไปสอนได้สะดวก

2.5.6 เขตการศึกษาประกาศผลการคัดเลือกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

2.5.7 เขตพื้นที่การศึกษาแจ้งโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือก และชี้แจงวัตถุประสงค์ ตลอดจนแนวทางการในการดำเนินงานของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าสอนในแต่ละช่วงชั้น

2.5.8 สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แจ้งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนและประสานกับโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

2.5.9 การจัดให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาตามความเหมาะสม โดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 1 รูป อาจเข้าสอนในสถานศึกษาใกล้เคียงได้มากกว่า 1 โรงเรียน ขึ้นอยู่กับบริบทและความเป็นไปได้ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

2.6 การดำเนินการสอน

ความหมายของการสอน

คำว่า “การสอน” นั้นมีนักการศึกษาให้ความหมายต่างๆ กันดังนี้ ในพระไตรปิฎก ขบับหลวง (2525, หน้า. 145) ได้กล่าวถึงพุทธพจน์ในคำสอนว่าด้วยเรื่อง ทิศ 6 “บทบาทของผู้สอนที่พึงมีต่อศิษย์” เพื่อการอนุเคราะห์ช่วยเหลือศิษย์

1. สั่งสอนแนะนำให้สิ่งที่ดี
2. สอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
3. สอนศิลปวิทยาให้โดยไม่ปิดบัง
4. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่ชน
5. ค้ำครองป้องกันศิษย์

นอกจากนี้ กู๊ด (Good. 1983, p. 552) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า หมายถึงการจัดประสบการณ์ หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดจากการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

กูซเดิล Guzdial, M., (1998, p. 4-71) กล่าวว่า การสอน คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าสู่ระบบการสืบสอบ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องใช้การคิดขั้นสูงซับซ้อนขึ้น

กรีน (Green. 1981, p.33) ได้ให้ความหมายของการสอนว่า การสอนเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก หากจะพิจารณาบทบาทของครูผู้สอนย่อมเกี่ยวข้องหรือทำให้เป็นผลต่อผู้เรียน

คอรัลีน และ เบร์เกอร์ (Karlin & Berge, 1984, p. 17-30 p.214-229) ได้กล่าวว่าการสอน คือ การสอนตามอัธยาศัยของผู้เรียน โดยการจัดสภาพการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยคำนึงถึงภูมิหลัง สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด แบบการเรียนรู้ ความสนใจ และความถูกต้องของผู้เรียนแต่ละคน

จอห์น เอ. ลาสก้า (John A Laska, 1990, p. 45) กล่าวว่า การสอนมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสอนที่ชัดเจน และเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถทำการทดสอบได้

จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson & Jphnson, 1985, p. 7) กล่าวว่า การสอนคือการจัดประสบการณ์เรียนรู้ในเรื่องที่เรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ลงไปประสบด้วยตนเอง

จรรยา แก่นวงษ์คำ (2529, หน้า. 9-11) ได้สรุปความหมายของการสอนไว้หลายประการ คือ

1. การสอน คือ การจัดประสบการณ์ชีวิตให้แก่เด็ก
2. การสอน คือ การถ่ายทอดความรู้สู่เด็กให้แก่เด็ก
3. การสอน คือ การฝึกให้เด็กขบคิดปัญหาต่าง ๆ
4. การสอน คือ การให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม
5. การสอน คือ การแนะแนวทางให้เด็กศึกษาและค้นคว้าหาความรู้
6. การสอน คือ การฝึกให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
7. การสอน คือ การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม
8. การสอน คือ การถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน รวมทั้งการจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมให้เหมาะสมแก่การเรียนของเด็ก
9. การสอน คือ การจัดประสบการณ์หรือสภาพการณ์หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ให้เรียนรู้ได้ง่ายขึ้น
10. การสอน คือ การฝึกให้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคม

ทิสนา เขมมณี (2543ล หน้า. 17) กล่าวว่า การพัฒนาการสอน คือ การมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนอย่างแท้จริง โดยการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือจากกลุ่ม นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะกระบวนการต่างๆ จำนวนมาก อาทิ กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และกระบวนการแสวงหาความรู้

นิวแมนและเวลลาซ (Newmann & Wehlage อ้างใน Deuer & Hobbs. 2000 : p.3) กล่าวไว้ว่า การสอนคือการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการให้ผู้เรียนเข้าไปเผชิญสภาพการณ์จริง ในบริบทจริง และร่วมกันศึกษาเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ข้อมูล และวิธีการต่างๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาที่นั้นและได้รับผลการประเมินตามมาตรฐานคุณภาพในชีวิตจริง

บล็อก และแอนเดอร์สัน (Block & Anderson, 1975. p. 25-55) กล่าวว่า การสอนคือการวิเคราะห์เนื้อหาสาระและกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้อย่างละเอียดและเป็นไปตามลำดับขั้น และวางแผนการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนแต่ละคน ให้สนองตอบความถนัดที่แตกต่างกันของผู้เรียน โดยการแสวงหาวิธีการ สื่อ หรือให้เวลาในการเรียนรู้แตกต่างกันตามความสามารถของผู้เรียน

บัช (Buch, 1973, p. 1-12) การสอน คือ การเน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คือ ครูกับนักเรียน

พันทิพา อุทัยสุข (2525 : หน้า. 18) กล่าวว่า ครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนส่วนมากจะวางแผนการสอนเพื่อช่วยให้ครูเตรียมตัว เตรียมกิจกรรมในห้องเรียนให้เหมาะสมกับบทเรียนตลอดจนวิธีการสอน ถ่ายทอดเนื้อหา ให้เหมาะสมครบถ้วน

พระเทพเวที (2535ล หน้า. 127) การสอน คือ การให้ผู้เรียนได้ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือพระนิพพาน

พระธรรมปิฎก (2544, หน้า. 32) วคิน อินทสระ (2518) และประสาร ทองภักดี (2513) ได้วิเคราะห์วิธีการสอนไว้ ดังนี้

1. แบบสากัจฉา คือ สนทนา พูดคุย โต้ตอบกัน
2. แบบบรรยาย
3. แบบถาม-ตอบปัญหา
4. แบบตอบตรงไปตรงมาแบบตายตัว (วิธีเอกังสลักษณะ)
5. แบบแยกประเด็นให้ชัดเจน (วิธีวิภังชลักษณะ)
6. แบบถามย้อน (วิธีปฏิปุจฉลักษณะ)
7. แบบไม่ตอบ พักปัญหาไว้ก่อน (วิธีฐูปนียลักษณะ)
8. แบบวางกฎข้อบังคับ

พระธรรมปิฎก (พระเทพเวที, 2535, หน้า. 113) การสอน คือ การบวนการของการที่รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ กระบวนการของการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารทั้งหลายทั้งมวล กระบวนการของการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง

ระวีวรรณ สมชัย (2517, หน้า . 22) กล่าวว่า การสอนต้องอาศัย การวางแผน ถ้าครูผู้สอนมีการวางแผนที่ดี จะช่วยให้การสอนมีความราบรื่น และมีประสิทธิผล

สุมน อมรวิวัฒน์ (2533 : หน้า. 168-170) ที่กล่าวว่า การสอนคือการมุ่งพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา โดยอธิบายปัญหาให้เข้าใจแจ่มแจ้ง โดยใช้กระบวนการต่างๆ จำนวนมาก อาทิ กระบวนการคิด (โยนิโสมนสิการ) กระบวนการเผชิญสถานการณ์ กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการประเมินค่าและการดำรงชีวิต

สันต์ ธรรมบำรุง (2536, หน้า. 4) ให้ความหมายของการสอนว่า การที่บุคคลหนึ่ง (ครู) นำเอาความรู้สึกรู้สึกคิด และชีวิตของตนเองมาเผยแผ่ให้กับบุคคลอีกผู้หนึ่ง (นักเรียน) ทราบ เพื่อให้ผู้เรียนได้พิจารณาเลือกสรรเอาคุณสมบัติ เจตคติ และค่านิยมที่จับใจ มายึดถือเป็นของตน และปฏิบัติตาม หรือการสอน คือ การช่วยเหลือให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สำคัญ

รุ่งทิวา จักรกร (2527 : หน้า. 25) กล่าวว่า การสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ สถานการณ์หรือกิจกรรมเพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การสอนยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งความสามารถอื่นๆ ที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

สรุปว่า การสอน หมายถึง การให้การเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรมการสร้างสรรค จรรโลง

ความหมายด้านการดำเนินการสอน

การดำเนินการสอน หมายถึง ความรู้ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน วิธีการสอน และเทคนิคการสอน ทักษะการสอนศีลธรรม การจัดทำสื่อและเลือกใช้สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล

ดำรง มัชฌมพันธ์ (2532, หน้า. 70) กล่าวว่า กิจกรรมการสอนมิได้มุ่งให้รู้เพียงหลักธรรมหรือทฤษฎี แต่มุ่งเน้นในหารปฏิบัติให้มาก จึงอาศัยวิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น จัดหาข้อธรรมให้นักเรียนได้อภิปราย ฝึกมารยาทให้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การไหว้ การแสดงความเคารพ จัดหาข่าวในชีวิตประจำวันให้นักเรียนได้วิเคราะห์

อรรถศักดิ์ หมิ่นจักร (2522 : หน้า. 89) พฤติกรรมของครูมีอิทธิพลต่อบรรยากาศการเรียนการสอนในห้องเรียน ครูที่ให้ความสำคัญกับนักเรียนยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีส่วน

ส่งเสริมทัศนคติที่ดี ความรู้สึกปลอดภัย อบอุ่น จะเกิดขึ้นกับนักเรียน ลดความกังวลและหวาดกลัว สามารถทุ่มเทความสนใจให้การเรียนได้อย่างเต็มที่

พระธรรมปิฎก (2541 : หน้า. 53) กล่าวว่า เกี่ยวกับตัวผู้สอนที่ต้องมีการเริ่มต้นที่ดี สร้างบรรยากาศให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลิน ไม่ตึงเครียด ไม่อึดอัด ให้เกียรติผู้เรียน ตั้งใจสอน ทำจริงด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ใช้ภาษากายนิ่มนวล ชวนสบายใจ เข้าใจง่าย ครูนั้นต้องประกอบด้วยองค์คุณลักษณะของกัลยาณมิตร คือ สร้างความรู้สึกสบายใจ และสนิทสนมชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ

พันทิพา อุทัยสุข (2525 : หน้า. 18) กล่าวว่า ครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนส่วนมากจะวางแผนการสอนเพื่อช่วยให้ครูเตรียมตัว เตรียมกิจกรรมในห้องเรียนให้เหมาะสมกับบทเรียนตลอดจนวิธีการสอน ถ่ายทอดเนื้อหา ให้เหมาะสมครบถ้วน

ยุพิน พิพิธกุล (2534, หน้า. 1) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ระวีวรรณ ธรรมชัย (2537, หน้า. 22) กล่าวว่า การสอนต้องอาศัยการวางแผน ถ้าครูสอนมีการวางแผนที่ดี จะช่วยให้การสอนมีความราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

ลินด์แมน (Linde man, 1978. p. 23) กล่าวว่า การวัดผลประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินการสอนของครูผู้สอนมีประสิทธิภาพ

สุภาพ วาดเขียน (2540, หน้า. 8, หน้า 70) การสอน คือ กิจกรรมที่หลากหลาย ได้รับความสนใจและก่อให้เกิดทักษะเพื่อที่นักเรียนจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

อนันต์ ศรีโสภณ (2534, หน้า. 4) กล่าวว่า การวัดผลประเมินและการประเมินผลมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นกระบวนการที่ช่วยตัดสินความมีประสิทธิภาพในการสอน ผลของการประเมิน จะช่วยให้เห็นภาพสะท้อนว่า ครูทำหน้าที่ได้ครบถ้วน และเต็มความสามารถแล้วหรือยังมีส่วนใดบกพร่องและสมควรได้รับการแก้ไข เพื่อให้การสอนของครูบรรลุเป้าหมายตามความต้องการหรือไม่

อวยชิต สื่อยรรยงศิริ (2537, หน้า. 20) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนที่มีการประเมินอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เห็นทั้งข้อดีและข้อบกพร่องของตน เพื่อนำไปส่งเสริม และปรับปรุงการเรียนการสอนดียิ่งขึ้น

2.7 ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่ผ่านมา

2.6.1 การศึกษาไทยยุคหลักการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

การจัดการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ.2503 ถึงปัจจุบัน การจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบัน ได้ยึดแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งถือได้ว่าเป็นเจตนารมณ์อย่างแรงกล้าที่จะทำการปฏิรูปการศึกษาไทยครั้งยิ่งใหญ่ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของชาติไว้ในหมวดที่ 4 ตั้งแต่มาตรา 22 ถึง มาตรา 29 ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้สรุปสาระสำคัญไว้ดังนี้

1) การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/ประสบการณ์การเรียนรู้ยึดหลักดังนี้

(1) ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นจึงต้องจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศรวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ให้หลากหลาย เพื่อเอื้อต่อความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจ เหมาะสมแก่วัย และศักยภาพของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่และเป็นการเรียนรู้กันและกัน อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง บุคคล ชุมชนและทุกส่วนของสังคม

(2) ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การเรียนการสอนมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น มีนิสัยรักการเรียนรู้ และเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2) มุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน

โดยเน้นความรู้ คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและบูรณาการความรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างสมดุลรวมทั้งการฝึกทักษะและกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการเรียนรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้ทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้อง

(5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3) กระบวนการเรียน

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางในการจัด กระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด ของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ให้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนจากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำ ได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้ สดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ใน ทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการ เรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่ง ของกระบวนการเรียนรู้

(6) ผู้เรียนและผู้สอนเรียนไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่ง วิทยาการประเภทต่าง ๆ

(7) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ บิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

4) การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดบทบาทในการส่งเสริมการ เรียนรู้ของรัฐและสถานศึกษาต่างๆ ดังนี้

(1) รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

(2) ให้คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

(3) ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

(4) หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ ต้องมีลักษณะหลากหลายเหมาะสมกับแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ วิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

(5) ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้สภาพในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

(6) ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

5) การประเมินผลการเรียนรู้

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงวิธีการประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผลผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียนความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา นอกจากนี้ การประเมินผลผู้เรียนยังต้องเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญคือ

- (1) ใช้วิธีการที่หลากหลายในการประเมินผู้เรียน
- (2) ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อ
- (3) ใช้การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน
- (4) มุ่งการประกันคุณภาพ โดยสถานศึกษาทำการประเมินผลภายในทุกปี

และรายงานผลการประเมินต่อสังกัดและสาธารณชน

(5) สถานศึกษาได้รับการประเมินภายนอกอย่างน้อย 1 ครั้ง ทุก 5 ปี การปฏิรูปการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นเจตนารมณ์ที่จะทำให้การศึกษาของประเทศมีคุณภาพมาตรฐานและสามารถสนองตอบความต้องการของบุคคลและสังคมได้อย่างแท้จริง (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 50)

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมตลอดมาจากรอดีตจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนได้มีบทบาทในการสอนศีลธรรมจรรยา โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปลูกศีลธรรมจรรยา ให้เยาวชนไทยมาโดยตลอด ในเรื่องการเรียนรู้การสอนศีลธรรมนี้ สมทรง ปุณฺณฤทธิ (2523, หน้า 1) ได้กล่าวถึงเหตุที่การเรียนการสอนศีลธรรมไม่ค่อยได้ผลไว้ดังนี้

- 1) ตัวครูผู้สอนไม่ลึกซึ้งในธรรมะพอ
- 2) ตำราเรียนใช้ภาษาไม่ร่วมสมัยอ่านไม่เข้าใจทำให้ไม่ยอมอ่าน
- 3) วิธีสอนขาดการปฏิบัติแต่ท่องจำทำให้ครูสอนศีลธรรมไม่เข้าสู่จิตใจเด็ก
- 4) หลักสูตรต้องให้ตรงเป้าหมายที่วางไว้ว่าต้องการให้เด็กเป็นอะไร การบรรจุ

เนื้อหามากมายเพื่อรู้ทฤษฎีแต่ปฏิบัติไม่ได้ การเรียนถ้าเรียนเนื้อหาแต่น้อยเลือกเอาแต่แก่นของพระพุทธศาสนาจะดีกว่า เรียนรู้เรื่องต้นไม้ทั้งป่าแต่ไม่ได้ประโยชน์อันใดแก่ชีวิตมากนักยกยอเสียเวลาเปล่า

คำกล่าวข้างต้นนี้ได้สอดคล้องกับคำว่ารายงานในพิธีเปิดอบรมครูในโครงการส่งเสริมความรู้สังคมศึกษาเรื่องหลักพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร สรุปถึงปัญหาการสอนพระพุทธศาสนาไว้ว่า ในปีการศึกษา 2524 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สอนพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่เสริมขึ้นจากวิชาสังคมศึกษาที่มีการเรียนการสอนตามปกติซึ่งก่อให้เกิดปัญหาแก่โรงเรียนดังนี้

- 1) เนื้อหาวิชามีพื้นฐานบางส่วนที่มีความสำคัญขาดหายไป
- 2) ตัวครู ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีพื้นความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่ในขอบเขต

จำกัด

สำหรับ ประทีป สยามชัย (2526. หน้า 144) ได้กล่าวถึงปัญหาต่างๆเกี่ยวกับการสอนศาสนาในโรงเรียนพอสรุปได้ดังนี้

- 1) โรงเรียนขาดครูที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง
- 2) เนื้อหาสาระของหลักสูตรทางจริยะไม่เน้นทางด้านศาสนา การสอนศาสนาในโรงเรียนให้ได้ผลนั้นจะต้องสอนระบบธรรมของพระพุทธเจ้าโดยตรง
- 3) หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาจารึกไว้เป็นภาษาบาลีทำให้เข้าใจยากหรือเข้าใจผิดพลาดได้ง่าย
- 4) การสอนศาสนาโดยสอนสอดแทรกเข้าไปในวิชาอื่น ๆ นั้นไม่ได้ผลเพราะวิชาอื่นมีเนื้อหาที่ต้องสอนอยู่มากแล้ว

ในขณะเดียวกัน อุทัย ดุลเกษม (2528. หน้า 2-3) ได้กล่าวถึงเหตุที่ทำให้การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนขาดความกระฉับกระเฉง และการปลูกฝังพุทธธรรมในระบบโรงเรียนที่ไร้ประสิทธิภาพ เพราะ

- 1) ตัวครูผู้สอนวิชาหลักพระพุทธศาสนาไม่มีความเชื่อมั่นในหลักพุทธธรรมว่ามีประโยชน์อย่างแท้จริง บางครั้งก็ดูถูกว่าเป็นวิชาเฉยๆ ล้าสมัย จึงสอนแบบจำใจสอน
- 2) โรงเรียนขาดสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนยังประสบปัญหาอีกมากมาย เช่น สภาพความพร้อมของโรงเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน วิธีการสอน ตลอดจนจนถึงพฤติกรรม การปฏิบัติตนและวิธีการสอนของครูผู้สอนจึงเป็นปัญหาสำคัญของการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนดังกล่าวของ วิเวก ปางพุฒิพงศ์ (2528. หน้า 3) ว่า

ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่สำคัญอยู่ที่ตัวครูผู้สอนซึ่งต้องมีความพร้อมในเนื้อหาสาระ และต้องมีกลวิธีการสอนที่เหมาะสม วิชานี้ไม่ใช่วิชาท่องจำแต่ควรสังเกตจากพฤติกรรมที่แสดงว่าเข้าใจหรือไม่...ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ ที่เสนอความคิดเห็นไว้ว่า “...การสอนศีลธรรมไม่ได้ผลสาเหตุหนึ่งเพราะผู้สอนไม่ได้ตัวอย่างที่ดีขาดคุณธรรมไม่มีศีลธรรม...” ครูผู้สอนมักจะกระทำการสอนในระดับสัญญาหรือความจำเท่านั้น ครูผู้สอนจะทำหน้าที่เพียงให้ข่าวสารข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ ศาสนพิธี ศีลธรรมข้อธรรมะและวัฒนธรรมแขนงต่างๆ แก่นักเรียนนักเรียนก็ทำหน้าที่เพียงจำข่าวสารข้อเท็จจริงเหล่านั้นเมื่อถึงเวลาสอบไล่ครูก็ออกข้อสอบความจำของนักเรียน ถ้านักเรียนจำข้อเท็จจริงได้มากเป็นที่พอใจก็สอนได้ แสง จันทรงาม (2513. หน้า150)

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนในปัจจุบันมีการทำกันในห้องเรียนครูผู้สอนทำหน้าที่บรรยายทั้งในสาระต่างๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระพุทธประวัติ ศีลธรรม และศาสนพิธีหรือวัฒนธรรมเท่านั้นนักเรียนเพียงรับฟังและจดจำเป็นหลัก เมื่อถึงเวลาสิ้นเทอมหรือสิ้นภาคการศึกษาครูก็ออกข้อสอบหรือทดสอบความจำเป็นสำคัญมีการให้คะแนนในการฝึกปฏิบัติอยู่บ้างแต่ก็ได้รับความสนใจจากครูผู้สอนน้อยมาก และจากการประเมินการใช้สูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กลุ่มวิชาศีลธรรม พุทธศาสนา จริยธรรมและประวัติศาสตร์ พบว่า

1) การสอนของครู ครูผู้สอนโดยวิธีการบรรยายร้อยละ 90 ส่วนใหญ่พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนต้องตอบคำถามครูกับการฟังและจดบันทึก การแสดงความคิดเห็นของนักเรียนในชั้นเรียนมีน้อย

2) การใช้สื่อการสอนพบว่าครูผู้สอนใช้แบบเรียนเตรียมการถึงร้อยละ 92.59 สื่อการสอนที่ครูใช้มากที่สุดคือหนังสือแบบเรียนและคู่มือ

3) ในการวัดผลและประเมินผลครูผู้สอนนิยมใช้แบบทดสอบที่ครูผู้สอนสร้างขึ้นเอง โดยให้นักเรียนตอบคำถาม (กรมวิชาการ, 2527. หน้า 56-61) และจากการรายงานผลการสัมมนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้สูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 (สังคมศึกษา) พบว่าครูผู้สอนขาดความมั่นใจในการสอนเรื่องพระพุทธศาสนาเนื่องจากขาดความซาบซึ้งและความเข้าใจอย่างแท้จริง เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา นอกจากนี้สิ่งแวดลอมในโรงเรียนก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการสอนพระพุทธศาสนาและจริยศึกษาครูยังเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน

2.6.2 ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามแนวคิดท่านผู้รู้

วิชาพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน ในฐานะเป็นแนวทางในการพัฒนาศีลธรรม จริยธรรม ให้กับเยาวชนของชาติโดยตลอด แต่การจัดการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนายังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควรด้วยสาเหตุหลายประการ ดังนี้ กฤตนิยม สามะพุทธิ (2525. หน้า 217-220) ได้กล่าวถึงการสอนพระพุทธศาสนาไว้ว่า

ส่วนมากมุ่งแต่ปรับปรุงในด้านเนื้อหา ดังนั้นผลที่จะเกิดขึ้นมักจะเข้ารูปเดิม คือเด็กเบื่อหน่าย ซึ่งการพัฒนาที่แท้จริงคือเปลี่ยนวิธีการสอน เช่น ครูควรสนใจที่จะรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนว่า มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมต่างๆ เป็นอย่างไร วิธีนี้จะช่วยให้ครูทราบแนวคิดของนักเรียนและมีโอกาสได้แก้ไขความคิดของนักเรียนให้ถูกต้องมากขึ้น ในการแก้ไขและชี้แจง นักเรียนจะต้องทำโดยใช้เมตตาธรรมที่มีอยู่ในใจเป็นหลัก เพราะเด็กอาจมีความเข้าใจคำว่า “ศาสนา” ต่างไปจากครูผู้สอนได้...

เนื่องจากการปรับปรุงหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาที่ผ่านมา มักจะเน้นเรื่องการปรับปรุงด้านเนื้อหาเป็นสำคัญ จึงทำให้การสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ประสบผลสำเร็จเท่าใดนัก สาเหตุที่การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาไม่ค่อยได้ผลเพราะ

1) การสอนไม่ซาบซึ้ง ทำให้วิธีการสอนน่าเบื่อ ครูบางคนไม่เป็นแบบอย่างที่ดี จึงทำให้เด็กขาดศรัทธาและได้เสนอแนวทางแก้ไขไว้ คือ ต้องอบรมครูศีลธรรมให้มีความซาบซึ้งในธรรมะพอ สถาบันที่ผลิตครูควรให้มีวิชาศีลธรรมเป็นวิชาเอก ผู้จะเป็นครูจะต้องประพฤติตนดี

2) ตำราเรียน ใช้ภาษาพูดไม่ร่วมสมัยกับนักเรียน ไม่เข้าใจให้อ่าน บางเรื่องเด็กคิดว่าเป็นเรื่องซ้ำซ้อนแม้เนื้อหาจะเพิ่มเติมก็ตามไม่มีการเน้นหรือให้เด็กเห็นคุณค่าว่าเรียนแล้วจะได้อะไรนอกจากการอ่านเพื่อรู้เพื่อสอบไล่ได้คะแนนเท่านั้น ได้เสนอทางแก้ไขปัญหา คือต้องปฏิรูปตำราเรียนใหม่โดยใช้ภาษาที่ร่วมสมัยกับผู้เรียนให้มีภาพประกอบเพื่อสร้างความสนใจของเด็ก

3) วิธีสอนขาดการปฏิบัติได้แต่ท่องจำ ทำให้ศีลธรรมไม่เข้าสู่จิตใจ มุ่งการท่องเพื่อคะแนน เรื่องที่สอนบางเรื่องเป็นเรื่องที่ไกลตัว เด็กไม่เห็นคุณค่าว่าเรียนแล้วจะได้อะไร จึงไม่สนใจ ทั้งการสอนก็ไม่เข้ากับภาวะปัจจุบัน ขาดการเปรียบเทียบให้เกิดความกระจ่าง ได้เสนอทางแก้ไขเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่าต้องจัดทำคู่มือครูที่จะช่วยให้เห็นว่าวิธีสอนศีลธรรมเป็นเรื่องง่ายๆ ในการอบรมแต่ละครั้งควรมีการสาธิตการสอนให้ดูด้วย

4) หลักสูตร เนื้อหามากเกินไป เน้นแต่ทฤษฎีแต่ปฏิบัติไม่ได้ ได้เสนอการแก้ไขเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

(1) หลักสูตรควรสอดคล้องกันทุกระดับชั้น

(2) ต้องแก้ไขเรื่องคะแนน และควรมีห้องจริยธรรมเพราะสิ่งแวดล้อมที่ดี ย่อมช่วยให้เกิดผลสำเร็จไปแล้วครั้งหนึ่ง

(3) ควรกำหนดคะแนนควรประพฤติเป็นสำคัญ ถ้าเหลือไม่ถึง 50% ไม่ควรมีสติทดสอบ

ประทีป สยามชัย (2526.หน้า143-144) ได้กล่าวถึงปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนพอสรุปได้ ดังนี้

1) โรงเรียนขาดครูที่มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาที่แท้จริง เพราะไม่ได้เรียนมาก การสอบก็สอบไปตามตำราโดยเน้นการจดจำข้อเท็จจริงต่างๆ เช่น พุทธประวัติ ข้อควรจดจำในเรื่องศีลธรรม ประเพณีและวิธีการต่างๆ ลักษณะการสอนคล้ายกับวิชาอื่นๆ ทั่วไป ไม่ได้เน้นทางด้านกิจกรรมการปฏิบัติ

2) เนื้อหาสาระของหลักสูตรจริยะไม่เน้นทางด้านศาสนากการสอนศาสนาในโรงเรียนให้ได้ผลนั้นจะต้องสอนระบบธรรมของพระพุทธเจ้าโดยตรง

3) หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาจารึกไว้เป็นภาษาบาลี ทำให้เข้าใจยากหรือเข้าใจผิดพลาดได้ง่าย การสอนควรแปลภาษาให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ไม่ควรมุ่งโลกหน้า ควรมุ่งในโลกปัจจุบัน

4) การสอนศาสนาโดยสอดแทรกเข้าไปในวิชาอื่น ๆ นั้นไม่ได้ผล เพราะวิชาอื่นมีเนื้อหาที่ต้องสอนอยู่แล้ว

ดังนั้น การสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนยังประสบปัญหาอีกมาก เช่น สภาพความพร้อมของโรงเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน วิธีการสอน ตลอดจนจนพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนและวิธีการสอนของผู้สอน จึงเป็นปัญหาสำคัญในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนที่ว่า “ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่สำคัญอยู่ที่ตัวครูผู้สอน ซึ่งต้องมีความพร้อมในเนื้อหาสาระและต้องมีกลวิธีการสอนที่เหมาะสม” ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังไม่มีความเข้าใจลึกซึ้งถึงหลักสูตรดีพอโรงเรียนขาดครูที่มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การสอนก็เป็นไปตามที่กล่าวในตำรา มุ่งการท่องจำและคิดวิเคราะห์และปฏิบัติ (กรมวิชาการ, 2535. หน้า 2) และผลการประเมินการใช้สูตรมัธยมตอนต้น พุทธศักราช 2521 (กลุ่มวิชาศีลธรรม พุทธศาสนา จริยธรรมและประวัติศาสตร์) พบว่า

1) การสอนของครู ครูผู้สอนโดยวิธีการบรรยายร้อยละ 90 ส่วนใหญ่พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนต้องตอบคำถามครูกับการฟังและจดบันทึก การแสดงความคิดเห็นของนักเรียนในชั้นเรียนมีน้อย

2) การใช้สื่อการสอนพบว่าครูผู้สอนใช้แบบเรียนเตรียมการถึงร้อยละ 92.59 สื่อการสอนที่ครูใช้มากที่สุด คือ หนังสือแบบเรียนและคู่มือครู

3) ในการวัดผลและประเมินผลครูผู้สอนนิยมใช้แบบทดสอบที่ครูผู้สอนสร้างขึ้นเอง โดยให้นักเรียนตอบคำถาม

จากข้อคิดของท่านผู้เชี่ยวชาญและผลการประเมินการใช้หลักสูตรดังกล่าวมานี้พอสรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร อันเนื่องมาจากปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น เนื้อหาที่กำหนดให้เรียนในหลักสูตรตัวครูผู้สอนหลักวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ตลอดจนการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่ไม่ส่งเสริมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา (กรมวิชาการ, 2527. หน้า 56-61)

2.6.3 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ตามสภาพจริง

การวัดและการประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะวัดและประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยยึดหลักธรรมชาติของวิชาและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจะเน้นการวัดและการประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา คือ นอกจากวัดองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วอาจจะใช้กระบวนการวัดผลตามระบบศีล - สมาธิ - ปัญญา เพื่อให้ครอบคลุมและดูด้านที่ฝึกปฏิบัติคือ ศีล พุทธกรรมดีงามทั้งใจ วาจา และอินทรีย์ทั้ง 6 เคยชิน คล่องแคล่ว เป็นวินัย เข้าสู่ชีวิตโดยการสังเกต การบันทึก

สมาธิ จิตใจมีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ และมีความสุข โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง

ปัญญา ความรู้ คิด เข้าใจ การมองเห็นความจริง เท่านั้นทั้งเหตุความสัมพันธ์เป็นเหตุผลเชื่อมโยงประยุกต์เข้าวิถีชีวิตใหม่ โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง หรือถ้าจะให้ชัดเจนขึ้น ควรประเมินตามสภาพจริงเพื่อดูการพัฒนาคุณลักษณะทางธรรมจริยาตามหลักอริยาวัฑฒิ 5 คือ

1. ศรัทธา วัดว่ามีความเชื่อที่ไม่งมงาย มีเหตุผลประกอบด้วยปัญญา ซึ่งไม่เบียดเบียนชีวิตและสังคม โดยสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง

2. ศีล วัดว่ามีความประพฤติ และวิถีชีวิต ไม่เบียดเบียน แต่เกื้อกูล มีวินัย เชื้อต่อวัฒนธรรม โดยสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง การบันทึกพฤติกรรม

3. สุตะ วัดค่าความรู้เกี่ยวกับข่าวสาร ข้อมูล ทันทต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ และมีความเหมาะสมแก่การดำรงชีวิต กิจกรรมของตนเอง โดยการสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์

4. จาคะ วัดว่ามีจิตใจกว้างขวาง ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว รู้จักเสียสละ บำเพ็ญประโยชน์ในการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึก

5. ปัญญา วัดว่าคิด เข้าใจ ทำการต่างๆ ด้วยปัญญา รู้จักแยกแยะชั่วดี คุณโทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งสำคัญตามความเป็นจริง หยั่งถึงเหตุปัจจัย และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง หลักการสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริง

- 1) เป็นการประเมินสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริง หรือเกี่ยวข้องในชีวิตจริง ผสมผสานไปกับการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมาย/ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- 2) เป็นการประเมินที่ครอบคลุมการแสดงออก การกระทำ กิจกรรม และกระบวนการทำงาน ผลงาน/ผลการกระทำ รวมถึงแฟ้มสะสมงานของผู้เรียน
- 3) เน้นการประเมินความคิดริเริ่มสร้าง การคิดค้น การให้เหตุผล กระบวนการคิดแก้ไขปัญหา การประยุกต์ใช้และการปรับปรุงพัฒนางาน
- 4) เน้นการประเมินพัฒนาการ ค้นหาสิ่งที่ดีงามของผู้เรียนเป็นการประเมินเชิงบวก ไม่ใช่การประเมินเพื่อหาข้อจับผิดหรือค้นหาข้อบกพร่อง และมีการนำข้อมูลจากการประเมินไปใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย
- 5) เป็นการประเมินที่ต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม
- 6) เป็นการประเมินเชิงคุณภาพ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด โดยจำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน และอธิบายหลักคุณภาพของผลงาน/ การปฏิบัติ (rubric assessment)
- 7) เป็นการประเมินที่ผู้เกี่ยวข้องหลายด้านมีส่วนร่วมในการประเมิน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เพื่อนผู้เรียน และผู้ปกครอง

ขั้นตอนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

1. กำหนดผู้ประเมิน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เพื่อนผู้เรียน และผู้ปกครอง
2. กำหนดเป้าหมาย / วัตถุประสงค์ในการประเมิน
3. กำหนดขอบเขต องค์ประกอบของสิ่งที่จะประเมินพร้อมทั้งระบุเกณฑ์การประเมิน
4. เลือกวิธีการ และสิ่งที่จะประเมินให้เหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมและงาน
5. กำหนดเวลา และสถานที่ที่จะประเมิน
6. รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผลการประเมิน และนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาผู้เรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินตามสภาพจริง

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงในการเรียนการสอนตามหลักสูตร พระพุทธศาสนานี้จะผสมผสานไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียนในสถานการณ์ที่ผู้เรียนปฏิบัติจริง โดยเน้นให้ครอบคลุมพฤติกรรมแสดงออก กระบวนการ ผลผลิต และแฟ้มสะสมผลงาน ดังนั้นวิธีการ และเครื่องมือที่ใช้มีหลากหลาย เช่น

1. การสังเกต มีทั้งการสังเกตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สามารถทำได้ตลอดเวลาทั้งในระหว่างการเรียนการสอนหรือกิจกรรมอื่นๆ นอกห้องเรียนจากการสังเกต

ผู้สอนสามารถเห็นพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มได้ พฤติกรรมที่สังเกต ได้แก่ การแสดงอารมณ์ สีหน้า ท่าทาง กิริยา การพูดคุยโต้ตอบ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน พฤติกรรมการทำงานในกลุ่ม ความอดทน วิธีการแก้ปัญหา ความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ เครื่องมือที่ใช้สังเกต ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ (Check list) แบบประเมินค่า (Rubric scales) แบบบันทึกพฤติกรรม เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ มีทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการสนทนาซักถามหรือพูดคุยเพื่อค้นหาข้อมูลที่ไม่อาจพบเห็นอย่างชัดแจ้งในสิ่งที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติ ในการทำโครงการ โครงการ การทำงานกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลอาจเป็นนักเรียนเอง เพื่อนร่วมงานหรือผู้ปกครองก็ได้

3. การประเมินระดับคุณภาพ (Rubric Assessment) เป็นการประเมินโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบและประเด็นที่จะประเมิน พร้อมทั้งอธิบายลักษณะของคุณภาพงานหรือประเมินระดับคุณภาพหรือปริมาณ เพื่อเป็นแนวทางและข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้ทราบว่าผู้เรียนรู้อะไร ทำอะไรได้มากน้อยเพียงใด มีคุณภาพงานเป็นอย่างไร โดยมีการกำหนดการให้คะแนน เป็น 2 แบบ คือ

3.1 การให้คะแนนเป็นภาพรวม (Holistic Score) เป็นการให้คะแนนผลงานชิ้นงานโดยดูภาพรวมว่ามีความเข้าใจมีความคิดรวบยอด การสื่อความหมายกระบวนการใช้ และผลงานอย่างไร โดยเขียนอธิบายคุณภาพของงานหรือความสำเร็จของงานตามระดับคุณภาพที่กำหนด

3.2 การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ (Analytical Score) เพื่อให้มองคุณภาพงานหรือความสามารถของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน จึงได้มีการแยกองค์ประกอบของการให้คะแนนและอธิบายคุณภาพของงานในแต่ละองค์ประกอบเป็นระดับโดยทั่วไปแล้วจะมีการแยกองค์ประกอบของงานเป็น 4 ด้าน คือ ความสามารถเข้าใจในการสื่อสาร กระบวนการและผลงาน

4. การประเมินแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Assessment)

ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนในสภาพจริง (Authentic Learning) และบูรณาการความรู้ในวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน ผลงานต่างๆ ในระหว่างการเรียนการสอนนั้นผู้เรียนจะจัดเก็บไว้ในแฟ้ม หรือกล่อง หรือวัสดุอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับชิ้นงาน เรียกว่าแฟ้มสะสมผลงาน เป็นการสะสมงานอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อแสดงความรู้ความสามารถ ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในการเรียนรู้ ดังนั้น ขั้นตอนสำคัญของการจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน คือ

4.1 การสะสมงาน(Collect) เป็นทำระยะที่รวบรวมงานของผู้เรียน

4.2 การคัดเลือกงาน (Select) เป็นระยะที่ผู้เรียนคัดเลือกงาน / ชิ้นงานที่ดีที่สุด ซึ่งอาจมีหลายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วจัดระบบแฟ้มให้สมบูรณ์

4.3 การสะท้อนความรู้สึกรู้สึกต่องาน (Reflect) เป็นระยะการประเมินซึ่งอาจผสมผสานอยู่ในผลงาน ประกอบด้วยการประเมินตนเองของผู้เรียน การประเมินของผู้สอนความคิดเห็นของผู้เรียนต่อชิ้นงาน / ผลงาน และต่อเพิ่มสะสมผลงานของตน

4.4 การประเมิน (Assess) เป็นการประเมินความสำเร็จของผู้เรียนจากผลงานที่แสดงความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์เนื้อหา หรือในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือบูรณาการวิชาต่าง ๆ ซึ่งจะต้องครอบคลุมทั้งการประเมินตนเองของผู้เรียน การประเมินของผู้สอนเพื่อนและผู้ปกครอง

ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการประเมิน ผู้สอนจะต้องเขียนอธิบายระดับคุณภาพของชิ้นงานเพื่อให้เป็นมาตรฐานและแนวทางให้ผู้เรียนจัดทำเพิ่มสะสมผลงานที่แสดงความรู้ความสามารถและศักยภาพของตนอย่างชัดเจน ให้ผู้สอนสามารถทราบความสามารถที่แท้จริงและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนได้

2.8 เทคนิคการสอนพระพุทธศาสนาและจริยศึกษาในโรงเรียน

พระพุทธศาสนานั้นเป็นพื้นฐานสำคัญของจริยธรรมและศีลธรรมจรรยา ตลอดจนวัฒนธรรมของชนชาวไทยมาแต่โบราณกาล ดังนั้นการสอนพระพุทธศาสนา จริยธรรมหรือศีลธรรมในโรงเรียนเป็นการสอนที่ยากมากเพราะการสอนวิชาเหล่านี้ นักจิตวิทยาการศึกษาถือว่าเป็นการสอนเกี่ยวกับความเข้าใจซึ่งเป็นนามธรรม เป็นการยากที่จะสอนให้นักเรียนเข้าใจได้ครูที่สอนพระพุทธศาสนาหรือศีลธรรมได้ดีจึงได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ

พระวรศักดิ์ วรรณโม (2520 หน้า 304-309) ได้เสนอหลักการสอนศีลธรรมที่ได้ผลไว้ 3 วิธีด้วยกันคือ

- 1) โดยการพูดจา แนะนำว่ากล่าวตักเตือน หรือการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น พังคัม บรรยายชมภาพยนตร์ ซึ่งครูโดยทั่วไปทำอยู่แล้ว
- 2) โดยการปฏิบัติให้ดูหรือทำตัวอย่างให้ดู ข้อนี้สำคัญมากในการสอน เพราะการทำตัวอย่างให้ดูเป็นการสอนโดยไม่ต้องใช้คำพูดเลย
- 3) โดยการแสดงความสุขให้ดูคือแสดงอาการไม่มีทุกข์ มีความยิ้มแย้มแจ่มใสอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติธรรม ทำให้ผู้อื่นอยากคบค้าสมาคมด้วย เพราะไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร

หลักการสอนศีลธรรมนี้ได้สอดคล้องแนวคิดของ อัมไพ สุจริตกุล (2524. หน้า 7) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะการสอนจริยธรรมให้ได้ผลโดยครูผู้สอนควรจะสอนด้วย

- 1) บอกให้รู้ เช่น วิธีการบรรยาย และแนะนำให้ผู้เรียนค้นคว้านำมาอภิปรายกันให้รู้กว้าง ๆ รู้รอบและรู้สึก ต้องสอนให้สนุกโดยครูผู้สอนต้องรู้สึกสนุกกับการสอนแล้วจึงเตรียมการสอนให้อุปกรณ์และสื่อการสอนเต็มที่ เพื่อนำทางให้ลูกศิษย์ติดใจไขว่คว้าหาความรู้เองต่อไป
- 2) ทำให้ดู ต้องสอนด้วยตัวอย่างปฏิบัติให้ศิษย์เห็นเป็นตัวอย่าง
- 3) ให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จริง ให้เห็นว่าทำแล้วเกิดประโยชน์นำไปใช้ชีวิตประจำวันได้

จากข้อเสนอแนะของท่านผู้รู้ข้างต้นนี้จะพบว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดังนั้นในการสอนศีลธรรมจริยธรรมจึงควรเน้นหนักในด้านโลกียธรรมสำหรับฆราวาสปฏิบัติ และต้องชี้ให้นักเรียนเห็นว่าศีล, ธรรมอย่างเดียวนั้นไม่พอ เมื่อมีศีลแล้วต้องมีธรรมประกอบด้วย เมื่อระวังไม่กระทำอย่างหนึ่งแล้วต้องมีการกระทำอย่างอื่นที่กระทำให้ความดีนั้นเกิดขึ้นด้วย หลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาในส่วนของโลกียธรรมนั้นตั้งอยู่บนความจริงที่ว่ากรรมดีย่อมบังเกิดในวิบากที่ดีส่วนกรรมชั่วย่อมบังเกิดในวิบากที่ชั่ว (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2526. หน้า 169)

ดังนั้น การนำพระพุทธศาสนาเข้าไปสอนกับนักเรียนจะได้ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริงพระราชันท์มุนี (2528. หน้า 58) ซึ่งอาจจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอาจกระทำได้ตามแนวคิดของ กฤตัญญ์ สามพุทธิ (2525. หน้า 217-219) ดังนี้ คือ

- 1) ครูต้องรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนว่าเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมต่าง ๆ อย่างไร โดยครูตั้งคำถามกับนักเรียนอยู่เสมอหรือเป็นแบบทดสอบหรือเรียงความบ้าง หรือจะเรียบเรียงเป็นประโยคง่าย ๆ แล้วให้นักเรียนตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่ ทำให้ครูทราบแนวความคิดของนักเรียนและถ้าเรื่องใดไม่เหมาะสมสมครูผู้สอนจะได้ทำการแก้ไขให้ถูกต้องมากขึ้น
- 2) ครูทุกคนและทุกฝ่ายในโรงเรียนต้องแสดงให้เด็กเห็นว่าคุณธรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาปฏิบัติได้จริง ได้ผลดีจริง โดยครูและทุกฝ่ายในโรงเรียนเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็ก
- 3) ครูในโรงเรียนต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูมีความเมตตาและมีความสุขภาพกับเด็กๆ

นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ (2528. หน้า 186-187) ได้เสนอวิธีการสอนวิชาสังคมศึกษาตามแนวพุทธศาสนาได้ ดังนี้

(1) สอนจากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงจากสังคมปัจจุบัน และให้หาสาเหตุที่เป็นจริง

(2) สอนโดยอาศัยวิธีการสอนที่ช่วยให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นจริยนิสัย การอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตยที่มีศาสนธรรมและพระมหากษัตริย์เป็นหลัก เช่น วิธีการสอนอริยสังคีตแบบสืบสวนสอบสวนแบบอริยวิถี แบบเบญจขันธ์ ฯลฯ และจากความเป็นจริงที่ว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นรากฐานที่สำคัญของจริยธรรมไทย กิรติ ศรีวิเชียร (2525. หน้า 48-49) ได้เสนอเทคนิควิธีการสอนจริยศึกษาในห้องเรียนที่น่าสนใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการสอนพระพุทธศาสนาได้ไว้ ดังนี้

1) สอนโดยอภิปรายแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยครูเล่าเรื่องที่เป็นปัญหาทางจริยธรรมให้ผู้เรียนฟังแล้วให้นักเรียนอภิปรายแสดงเหตุผลประกอบ ว่าตนจะตัดสินใจแก้ปัญหาหรือหาทางออกกับปัญหานั้นๆอย่างไร

2) การสืบสวนสอบสวนซึ่งคล้ายๆกับการสอนแบบวิทยาศาสตร์เริ่มจาก

- (1) สภาพปัญหา โดยทำความเข้าใจกับปัญหานั้นๆให้กระจ่าง
- (2) คาดคะเนผลที่ได้รับจากการสืบสวนสอบสวนไว้ล่วงหน้า
- (3) สืบสวนสอบสวนแล้วจดบันทึกผลไว้
- (4) นำผลที่ได้จากการสืบสวนสอบสวนมาตรวจสอบกับของจริงอีกครั้ง
- (5) สรุปผลและนำไปแก้ปัญหา

3) การสอนแบบเล่นบทบาทสมมุติ เช่น

(1) แสดงแบบเล่นละคร โดยครูเตรียมบทไว้ล่วงหน้าแล้วให้นักเรียนเล่นไปตามบทที่เตรียมไว้

(2) แสดงโดยทันทีทันใด ครูไม่ได้เตรียมบทไว้ล่วงหน้า แล้วแต่โอกาสและสถานการณ์

(3) แสดงโดยครูและนักเรียนช่วยกันกำหนดเรื่องราว นักเรียนแสดงตามบทและความพอใจของตนเองบ้าง

การแสดงบทบาทสมมุติจะทำให้นักเรียนเข้าใจพฤติกรรมของตนเองว่ามีสาเหตุและเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น ทำให้นักเรียนสำรวจค่านิยมของตนเองพัฒนาความสามัคคีในกลุ่มได้ดีขึ้น ฝึกการแก้ปัญหาและการตัดสินใจได้เป็นอย่างดี

4) การสอนโดยการเลียนแบบเพราะนักจิตวิทยาเชื่อว่าเด็กจะเรียนรู้จากสังคมได้มากที่สุดและเป็นวิธีการที่เด็กอาจทำตามโดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกชกจูง เทคนิคการสอนที่ทำได้คือ

- (1) กำหนดตัวแบบ ซึ่งอาจเป็นบุคคลในอุดมคติ เช่นในวรรณคดีหรือบุคคลจริง

(2) ระบุพฤติกรรมที่เด่นชัดของตัวแบบ เช่นครูเล่าเรื่องให้ฟัง

(3) ชั้นเรียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบ

(4) การให้รู้ผลที่ได้จากการเลียนแบบ

อนึ่ง ตัวแบบต้องมีลักษณะจูงใจน่าเลียนแบบ ส่วนผลที่เกิดจากการเรียนแบบนั้น ถ้านักเรียนเขารู้ว่าเขาเลียนแบบแล้วได้รับผลตอบแทนในทางที่ดีกว่าจะให้เกิดการเลียนแบบ พฤติกรรมนั้นง่ายขึ้น

นอกจากเทคนิคการสอนที่กล่าวมาแล้ว พระราชวรมูณี (2528. หน้า 126-145) ได้กล่าวถึงพุทธพจน์ในเรื่องของการฝึกอบรมให้เกิดปัญญาและส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้พอสรุปได้ คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางไปสู่ความหลุดพ้น การปฏิบัติตามแนวทางมัชฌิมาปฏิปทานั้นต้องปฏิบัติพร้อม ๆ กันไปทั้งแปดทางเพราะทั้งแปดทางเป็นส่วนที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกันเหมือนเกลียวเชือกทั้งแปดเกลียวที่ต้องรวมกันไปเป็นเชือกเส้นเดียวกัน ในพระพุทธศาสนาก็คือผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้ความเข้าใจและความเชื่อใน (สมาธิ) จนกระทั่งถึงระดับสุดท้ายคือการทำปัญญา (ปัญญา) ให้เกิดแก่กล้าจนพ้นจากอวิชชาตัณหา และอุปทานได้ตามที่เรียกกันว่า ไตรสิกขา ตามระบบมัชฌิมาปฏิปทาแล้ว สำหรับคนทั่วไปการเจริญให้ถึงปัญญานั้นต้องเรียนรู้

2.9 สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ในสมัยก่อน การเรียนการสอนไม่ใช่เรื่องยุ่งยากสลับซับซ้อนแต่ประการใด ครูท่านหนึ่งซึ่งมีภูมิความรู้บรรจุนั่นอยู่ในสมอง และมีไม้เรียวอันหนึ่งอยู่ในมือ ก็เพียงพอแล้วสำหรับการถ่ายทอดวิทยาการต่าง ๆ ให้แก่ลูกศิษย์รุ่นละ 3-4 คน ในสมัยปัจจุบันสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ครูคนหนึ่งมักจะสอนหลาย ๆ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ห้องเรียนหนึ่ง ๆ มักจะมีเด็กนักเรียนไม่น้อยกว่า 35 คน วิชาความรู้ที่ครูจะต้องสอนก็มีหลายวิชา แต่ละวิชาที่ก้าวหน้าพัฒนาไปตามยุคสมัย ครูซึ่งเป็นครูอย่างแท้จริงจึงต้องทำงานหนัก ครูจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือช่วยสอน นั่นก็คือ “สื่อการสอน”

สื่อการสอนตามแนวความคิดของ รศ.ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ก็คือ วัสดุอุปกรณ์และวิธีการสอนประกอบ วัสดุ หมายถึง สิ่งสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น ซอเล็ก รูปภาพ แผนที่ ฟิล์มภาพยนตร์ต่าง ๆ อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งที่คงทนถาวร เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ต่าง ๆ ส่วนวิธีสอนประกอบก็หมายถึง วิธีการใช้วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น และวิธีสอนประกอบ ยังหมายรวมไปถึงการทัศนศึกษาการทดลองต่าง ๆ ด้วย

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า สื่อการสอนหมายถึงอะไรก็ได้ (ที่ไม่ใช่ครูพูดปากเปล่าเพียงอย่างเดียว) ที่ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างน่าสนใจ สนุกตื่นเต้นและทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน

การใช้สื่อการเรียนการสอน ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ด้วยเหตุผล 6 ประการดังกล่าว คือ

2.8.1 สื่อการสอน จะกระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอยากเรียน เพราะธรรมชาติของมนุษย์ย่อมอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่างๆอยู่แล้ว ผู้เรียนจะเกิดความรู้สึก เกิดความสนใจมากมาย เช่น วันนี้ครูถืออะไรมาในห้องเรียน นะ เอ ถือมาทำไมหนอ เป็นต้น และแน่นอนใคร่ครวญไตร่ตรองที่ยังไม่หายสงสัย ใคร่ครวญนั้นทุกคนจะเฝ้ามอง ตั้งใจฟังอย่างจดจ่อด้วยความอยากรู้อยากเห็น

2.8.2 สื่อการสอน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น เพราะสื่อการสอนสามารถแปลงนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ทำให้ประหยัดเวลาของผู้สอนไปได้มาก เช่น เมื่อครูพูดถึงนกเพนกวิน ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณขั้วโลกเหนือ นักเรียนหลายคนอาจไม่เคยเห็นนกเพนกวินมาก่อนเลย ครูอาจต้องใช้เวลาหลายสิบนาทีเพื่ออธิบายถึงรูปร่างของนกเพนกวินที่นักเรียนแต่ละคนจินตนาการขึ้นมาจากการตำราบอกเล่าของครูก็ยังไม่เหมือนกันอยู่ดี แต่ถ้าครูเอาภาพนกเพนกวินให้นักเรียนดู ต่อไปเมื่อมีใครพูดถึงนกเพนกวินขึ้นมาอีกนักเรียนหลายคนจะนึกถึงรูปร่างของนกเพนกวินได้อย่างถูกต้องตรงกันทันที

2.8.3 สื่อการสอน สามารถเอาชนะ เวลา สถานที่ และระยะทางได้ กล่าวคือสื่อการสอนสามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตนานหลายสิบปี กลับมาให้เราชมได้ในปัจจุบัน ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นในประเทศใด ห่างไกลจากประเทศไทยเพียงไรก็ไม่เป็นอุปสรรค เช่น การรบที่ยุโรปในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้น

2.8.4 สื่อการสอนสามารถย่อขนาดของวัตถุที่ใหญ่เกินกว่าจะนำของจริง ๆ มาประกอบการสอนได้ เช่น ครูจะสอนเรื่องช้างศึก ก็ไม่จำเป็นต้องไปหาช้างจริง ๆ มายืนหน้าชั้นเรียนให้เกิดความทลั้ทล่อ ใช้ภาพช้างแทนของจริงได้ และสื่อการสอนยังสามารถขยายวัตถุ ซึ่งมีขนาดเล็กเกินกว่าจะนำของจริง ๆ มาประกอบการสอนได้ เช่น พยาธิปากขอ เป็นต้น เพียงใช้ภาพโปรเจกเตอร์ก็มองเห็นหน้าพยาธิชนิดชัดเจนแล้ว

2.8.5 สื่อการสอน ทำให้นักเรียนจดจำสิ่งที่ควรจำไว้ได้นานมาก ลองสังเกตจากตัวท่านเองก็ได้ ภาพยนตร์บางเรื่องที่ท่านประทับใจ ท่านจะจดจำได้นานแสนนาน เล่าสู่กันฟังมาแล้วหมดแล้ว

2.8.6 สื่อการสอนจะมีส่วนเสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เรียนอย่างยิ่ง นักเรียนแต่ละคนจะมีประสบการณ์หรือพื้นเพเดิมแตกต่างกันอยู่แล้ว การได้พบเห็นสื่อการสอนที่น่าสนใจใหม่ ๆ จะเสริมความคิดเดิมให้เกิดเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

สื่อการเรียนการสอนมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเพราะช่วยให้ผู้เรียนสนใจในการเรียนและเข้าใจบทเรียนได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น มีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

ข้าหลวง วุฒิจันทร์ (2524. หน้า 113-115) ได้เสนอแนะสื่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีดังต่อไปนี้

- 1) หนังสือ ได้แก่ หนังสืออ่านประกอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นได้จัดทำขึ้น
- 2) แบบฝึกหัด แบบทดสอบ และแบบประเมินผลการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา
- 3) วัสดุอุปกรณ์ เช่น อุปกรณ์ของจริง หุ่นจำลอง บัตร และภาพชนิดต่าง ๆ ตลอดจนอุปกรณ์ประเภทเครื่องแสงและเสียง
- 4) สื่อการเรียนทั่วไป ได้แก่ สถานที่ที่ไปทัศนศึกษา การเชิญวิทยากรและสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์

นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อกิจกรรมพระพุทธศาสนาด้วยการจัดห้องจริยธรรมในโรงเรียน โดยจัดหาเสื่อปูให้นักเรียนได้นั่งทำกิจกรรมทางศาสนา นั่งสมาธิหรือฟังเทศน์ จัดโต๊ะหมู่บูชาพร้อมเครื่องบูชาพระพุทธรูปและเครื่องประกอบในการจัดพิธีกรรมทางศาสนาตลอดทั้งจัดอุปกรณ์บทเรียนทางศาสนา เช่น เครื่องบวชนาค เครื่องกุลิน อัญมณีบริวารของพระ แผนภูมิ แผนภาพเกี่ยวกับศาสนา ข้อธรรมคำสอน พระไตรปิฎก และหนังสือตำราศีลธรรมจรรยา

จรัส น้อยแสงศรี (2527.ห้อง 164-166) กล่าวถึงการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม ได้แก่

- 1) แผนที่ ใช้สอนพุทธประวัติ แสดงชาติภูมิ ตำบล และสถานที่ที่เกี่ยวข้องในประเทศอินเดียและเนปาล
- 2) รูปภาพ เช่น ภาพพุทธประวัติ ปุชนียสถาน ปุชนียวัตถุ การจัดกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ ภาพข่าวและเหตุการณ์ เป็นต้น
- 3) แผนภูมิแสดงญาติวงศ์ของพระพุทธเจ้า
- 4) สถานที่สำคัญ เช่น วัด โรงเรียน สาธารณะสถาน
- 5) ภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสตริปเกี่ยวกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา

6) ชุดการสอนจริยธรรม

พระพยอม กัลยาโณ (2527.หน้า 18-23) กล่าวถึงสื่อการสอนจริยธรรมว่ามีหลายอย่าง ตั้งแต่สื่อที่เป็นธรรมชาติ ตัวผู้สอน และที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่างๆ ตามความสะดวกและสถานการณ์อำนวย แต่ที่สำคัญมากคือสิ่งที่เป็นตัวผู้สอนเองควรจะเป็นผู้ที่มีความประพฤติน่าเลื่อมใส น่าเอาอย่าง จะเป็นสื่อที่ดึงดูดใจผู้ฟังให้เลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติตาม

พระสมพงษ์ มหาบุญโญ (2536. ห่อง 4 – 9) ได้สร้างสื่อการสอนคุณธรรมและจริยธรรมที่เรียกว่า หนังสือกระดาษ ซึ่งเป็นภาพการ์ตูนเลียนแบบของจริง ที่ตัวการ์ตูนหรืออวัยวะบางส่วนของการ์ตูนสามารถเคลื่อนไหวหรือเคลื่อนที่ได้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะการสังเกต การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนตามจินตนาการให้สอดคล้องกับภาพ

ศาสตร์ จิตนะ (2530.ห่อง 20 – 24) ได้เสนอแนะการใช้ส่วนพุทธศาสตร์ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่า ควรพยายามจัดบรรยากาศให้เป็นไปตามธรรมชาติเหมือนครั้งพุทธกาลที่พระองค์ท่านได้สั่งสอนเทศนา ซึ่งออกแบบเป็น 4 หมวด คือ หมวดพระพุทธ หมวดพระธรรม หมวดพระสงฆ์ และหมวดพุทธศาสนสุภาษิต ปรัชญาชีวิต โดยเขียนข้อความลงบนแผ่นไม้แขวนไว้ตามต้นไม้ในโรงเรียน

กรมวิชาการ (2535.ห่อง 261 – 263) ได้เสนอแนะสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมตอนต้นและมัธยมตอนปลายดังนี้

1 สื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา หนังสืออ่านเพิ่มเติม และหนังสือส่งเสริมการอ่านที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎกฉบับประชาชน พจนานุกรมพุทธศาสตร์ หนังสือรวบรวมพุทธศาสนสุภาษิต และหนังสือคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา

2 สื่อการเรียนการสอนประเภทโสตทัศนวัสดุ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน เช่น ภาพ ภาพพลิก แผ่นภูมิ สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วีดิทัศน์ หุ่นจำลอง ของจริง เป็นต้น

จากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคคลดังกล่าวพอสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีหลายประเภท ได้แก่ ประเภทวัสดุอุปกรณ์ เช่น หนังสือประเภทต่างๆ แผ่นที่ แผ่นภูมิ แผ่นภาพ รูปภาพ ประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ เช่น เครื่องเสียง เครื่องฉาย ตลอดจนสื่อชนิดต่างๆ สื่อเหล่านี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนการสอนเป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้นักเรียนได้อย่างยิ่ง เช่น การจัดห้องจริยธรรมในโรงเรียน การจัดสวนพุทธศาสตร์ ซึ่งล้วนแต่เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้นักเรียนได้ปฏิบัติ

จริงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เน้นให้เห็นคุณค่าและความจำเป็นของพระพุทธศาสนาที่มีต่อประเทศไทยหรือสังคมไทยซึ่งเลื่อมใสศรัทธามาแต่อดีต

ทักษะการใช้สื่อการสอน

สื่อการสอนเปรียบเหมือนกับมือที่สามของครู เพราะครูสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมให้การสอนน่าสนใจ และลดพลังงานการทำงานที่ครูต้องพูดอธิบายให้น้อยลงได้ เป็นการประหยัดเวลาการสอนลงสื่อการสอนจะช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ช่วยสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนขึ้น และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ตลอดจนจำได้นานสื่อการสอนแบ่งได้เป็นสื่อประเภทวัสดุ เช่น ของจริง ของจำลอง รูปภาพ บัตรคำ แผนภูมิ แผนที่ หนังสือ ฯลฯ สื่อประเภทอุปกรณ์ เช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ โทรทัศน์ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ ฯลฯ และสื่อประเภทวิธีการ ได้แก่ กิจกรรมทุกอย่างที่ครูหรือนักเรียนจัดขึ้น ทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การเชิดหุ่น การศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ เนื่องจากสื่อมีหลายประเภท ผู้สอนจึงต้องเลือกให้เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาวิชา จุดประสงค์ของบทเรียน ลักษณะของผู้เรียน และสภาพแวดล้อมต่างๆ

ประโยชน์ของสื่อการสอน

สื่อการสอนให้ประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

สื่อกับผู้เรียน

1. เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ยุกยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้น และสามารถช่วยให้ความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

2. สื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนทำให้เกิดความสนุกและไม่เบื่อหน่ายการเรียน

3. การใช้สื่อจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกัน และเกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียนนั้น

4. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีในระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและกับผู้สอนด้วย

5. ช่วยเสริมลักษณะนิสัยที่ดีในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์จากการใช้สื่อเหล่านั้น

6. ช่วยแก้ปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจัดการให้มีการใช้สื่อในการเรียนการสอนรายบุคคล

สื่อกับผู้สอน

1. การใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆประกอบการเรียนการสอน ช่วยให้บรรยากาศในการเรียนน่าสนใจยิ่งขึ้น ทำให้ผู้สอนมีความสนุกสนานในการสอนมากกว่าวิธีการที่เคยใช้การบรรยาย แต่เพียงอย่างเดียว เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตัวเองให้เพิ่มขึ้นด้วย

2. สื่อจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอนในด้านการเตรียมเนื้อหา เพราะบางครั้งอาจให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาจากสื่อได้เอง

3. เป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอในการเตรียมและผลิตวัสดุใหม่ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อการสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีต่างๆเพื่อให้การเรียนรู้ที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม สื่อการสอนจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อผู้สอนได้นำไปใช้อย่างเหมาะสมและถูกวิธีดังนั้นก่อนจะนำแต่ละอย่างไปใช้ ผู้สอนจึงควรที่จะได้ศึกษาถึงลักษณะและคุณสมบัติของสื่อการสอน ข้อดีและข้อจำกัดอันเกี่ยวเนื่องกับตัวสื่อและการใช้สื่อแต่ละอย่าง ตลอดจนผลิตและการใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกิจกรรมการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (กิดานันท์ มะลิทอง, 2531. หน้า 18- 82)

หลักการเตรียมการสอน

ในการเตรียมสื่อการสอน ผู้สอนควรมีหลักการ ดังนี้

1. จัดทำ จัดหาสื่อการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับบทเรียน ตามแผนการสอนที่เตรียมไว้เช่น ภาพ บัตรคำ กระดาษหนัง วิทยุ แผนภูมิ ฯลฯ

2. สำนักรววัสดุอุปกรณ์ทุกชิ้นที่นำมาใช้ก่อนว่าอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ มีความชัดเจนไม่ขาดชำรุด อาจจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขก่อนใช้ เช่น เดิมสีให้เข้มขึ้น ถ้าของเดิมสีอ่อนหรือจางไป

3. ทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้จริง เพื่อการใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว ถูกต้องตามขั้นตอน ทำให้ไม่เสียเวลาในขณะที่สอน

4. สำนักรวและจัดเตรียมห้องเรียนก่อนใช้จริง เพื่อให้เกิดความบกพร่องในการใช้อุปกรณ์ เช่น มีโต๊ะสำหรับมีวางอุปกรณ์ มีสายไฟ มีปลั๊กไฟ มีที่แขวนจอฉาย เป็นต้น

5. จัดเรียงลำดับวัสดุอุปกรณ์การใช้ก่อนหลัง เพื่อความคล่องตัวในขณะที่สอน

หลักการเลือกใช้สื่อการสอน

ในการเลือกใช้สื่อการสอน ผู้สอนควรได้กำหนดจุดประสงค์การสอนเสียก่อน เพื่อเป็นเครื่องชี้แนะในการเลือกใช้สื่อการสอน และควรมีหลักการในการเลือกใช้สื่อการสอนดังนี้

1. เลือกใช้สื่อการสอนที่สัมพันธ์กับบทเรียนและตรงเป้าหมายกับเรื่องที่จะสอน ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการจะสอนแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศไทย ก็ต้องเลือกใช้แผนที่ประเทศไทยที่แสดงอาณาบริเวณที่ปลูกข้าว ไม่ใช่ใช้แผนที่ประเทศไทยแบบทั่วๆไป เป็นต้น
2. เลือกสื่อที่มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ และเป็นสื่อที่จะให้ผลต่อการเรียนการสอนมากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชานั้นได้ดีเป็นลำดับขั้นตอน
3. เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน
4. สื่อนั้นควรสะดวกในการใช้ มีวิธีใช้ไม่ซับซ้อนยุ่งยากเกินไป
5. ต้องเป็นสื่อที่มีคุณภาพเทคนิคการผลิตที่ดี มีความชัดเจนและเป็นจริง
6. มีราคาไม่แพงจนเกินไป หรือถ้าจะผลิตเอง ควรคุ้มกับเวลาและการลงทุน
7. พิจารณาเลือกสื่อในปริมาณที่พอเหมาะที่จะใช้ประกอบการสอนอย่างแท้จริง ไม่มากจนเกินไปจนทำให้การเรียนการสอนส่วนอื่นบกพร่อง หรือเลือกใช้ในแต่ละชั่วโมงเรียน
8. เลือกสื่อการสอนที่ไม่เป็นอันตรายแก่ผู้เรียน
9. เลือกใช้สื่อการสอนที่มีสีสันดึงดูดความสนใจผู้เรียน ควรใช้สีที่เย็นตาและสดใส
10. เลือกใช้สื่อที่มีขนาดถูกต้องตามหลักเกณฑ์ เช่น บัตรคำ ควรมีอักษรสูงประมาณ $\frac{1}{5}$ นิ้ว ความหนาตัวอักษรประมาณ $\frac{1}{8}$ นิ้ว และเขียนด้วยหมึกที่มีสีชัดเจน สีที่ควรใช้คือ สีเขียว น้ำเงินบนกระดาษสีขาว จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ส่วนรูปแบบของตัวอักษรควรเป็นแบบที่อ่านง่าย มีหัวตัวอักษรชัดเจน หัวไม้ทึบเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้เรียน
11. ควรเลือกใช้สื่อที่แปลกไปจากสิ่งที่ผู้เรียนเคยจำได้แล้ว หรือเลือกใช้สื่อที่สามารถเคลื่อนไหวได้ (Movement) จะช่วยเร้าความสนใจผู้เรียนได้เป็นพิเศษ

ขั้นตอนการใช้สื่อการสอน

การใช้สื่อการสอนนั้นอาจใช้เฉพาะขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการสอน หรือจะใช้ในทุกขั้นตอนก็ได้ ดังนี้

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาที่กำลังจะเรียนนั้นสื่อที่ใช้ในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่แสดงเนื้อหากว้างๆ หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนในครั้งก่อน ยังมีสื่อที่เน้นเนื้อหาเจาะลึกอย่างแท้จริง อาจเป็นสื่อที่เป็นแนวปัญหา หรือให้ผู้เรียนคิดและควรเป็นสื่อที่ง่ายต่อการนำเสนอในระยะเวลาอันสั้น เช่น ภาพ บัตรคำ หรือบัตรปัญหา เป็นต้น

2. **ขั้นตอนการสอนหรือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้** เป็นขั้นสำคัญในการเรียน เพราะเป็นขั้นที่จะใช้ความรู้และเนื้อหาอย่างละเอียด เพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนจะต้องเลือกสื่อให้ตรงกับเนื้อหาและวิธีการสอน หรืออาจจะใช้สื่อประสมก็ได้ ต้องมีการจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อในขั้นนี้จะต้องให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างละเอียดถูกต้องและชัดเจน เช่น แผนภูมิ ภาพยนตร์ สไลด์ แผ่นโปร่งใส วีดิทัศน์ หรือชุดเรียน เป็นต้น

3. **ขั้นวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติ** เป็นเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำความรู้ด้านทฤษฎี หรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในขั้นฝึกหัดโดยลงมือปฏิบัติเอง สื่อในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่เป็นประเด็นปัญหาให้ผู้เรียนได้ขบคิด โดยผู้เรียนเป็นผู้ใช้สื่อเองมากที่สุด เช่น สมุดแบบฝึกหัดภาพ บัตรปัญหา แถบบันทึกเสียง หรือชุดการเรียนรายบุคคลเหล่านี้ เป็นต้น

4. **ขั้นสรุปบทเรียน** เป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนการสอน เพื่อการย้ำเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วย ขั้นสรุปนี้ควรใช้ระยะเวลาสั้น ๆ เช่นเดียวกับขั้นนำ สื่อที่ใช้สรุปจึงควรครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญทั้งหมดโดยย่อและใช้เวลาสั้น เช่น แผนภูมิ หรือแผ่นโปร่งใส เป็นต้น

ข้อควรคำนึงในการใช้สื่อการสอน

การใช้สื่อการสอนให้ถูกต้อง เป็นการใช้ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้สื่อการสอนนั้นมีคุณค่าต่อผู้เรียนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างแท้จริง การใช้สื่อการสอนจึงต้องคำนึงถึงข้อต่อไปนี้

1. ควรฝึกใช้ก่อนสอนเสมอ เพื่อความคล่องตัวในการสอน
2. ควรแสดงสื่อการสอนให้เห็นได้ชัดทั่วทั้งห้อง เช่น การยกภาพให้ผู้เรียนดู ควรยกให้สูงในระดับอกของผู้สอนและข้างหน้า พยายามยื่นชิดกระดานดำให้มากที่สุด โดยเฉพาะห้องที่มีช่องว่างเล็กน้อยระหว่างที่นั่งของผู้เรียนกับกระดานดำ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่นั่งหน้าสุดสามารถมองเห็นได้
3. ควรหาที่ตั้งวงแหวนสื่อที่มีขนาดใหญ่ และมีน้ำหนักเบา เช่น แผนภูมิ แผนที่ เป็นต้น ในจุดที่น่าจะทำให้ผู้เรียนเห็นได้ชัดทั่วทั้งห้อง ไม่ควรยื่นถือแล้วอธิบาย จะทำให้ผู้สอนคล่องแคล่วเท่าที่ควร และระหว่างที่ผู้สอนอธิบาย มักมีท่าทางเคลื่อนไหวไปมา ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นสื่อที่ชัดเจน

4. ควรใช้ไม้ยาวและมีปลายแหลมชี้ แผนภูมิ แผนที่ กระดานดำ แผนการใช้นิ้วมือ โดยที่ผู้สอนยื่นชี้ไปด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อมิให้บังสายตาของผู้เรียนส่วนใดส่วนหนึ่งจากสื่อ นั้น ๆ

5. ควรนำสื่อการสอนมาวางเรียงกันไว้เป็นลำดับที่หน้าชั้นเรียนก่อนถึงเวลาสอน เพื่อสะดวกในการหยิบใช้ เช่น การใช้ภาพภาพใดใช้ก่อนควรเรียงไว้ข้างบน เป็นต้น และควรจัดวางไว้ในลักษณะที่จะไม่หันเหความสนใจของผู้เรียนเมื่อยังไม่ถึงเวลาใช้ โดยคำหน้าภาพหรือแผนภูมิที่ยังไม่ใช้หรือหุ่นจำลองใส่ถุงหรือกล่อง เป็นต้น

6. ควรเลือกใช้เครื่องมือประกอบการใช้สื่อให้เหมาะสม เช่น ถ้าต้องการจะติด แผนภูมิ ภาพแผนที่ ฯลฯ บนกระดานนิเทศควรใช้หมุดติด แต่ถ้าจำเป็นต้องติดบนกระดานดำก็ไม่ควรใช้หมุด ควรใช้ดินน้ำมัน หรือเทปกาวแทน และควรตัดเทปกาวเป็นชิ้น ๆ โดยติดปลายข้างหนึ่งไว้กับแผนภูมิให้ครบทุกมุมเสียก่อน เมื่อจะใช้ก็สามารถติดกระดานดำได้เลย หรือตัดเทปกาวเป็นชิ้น ๆ ขนาดที่ต้องการ แล้วติดไว้ที่มุมเทปกาวก่อนโดยไม่ต้องเสียเวลาตัดเทปกาวจากม้วนแล้วนำมาต่อแผนภูมิ

7. ในบางกรณีควรมีการเตรียมผู้เรียนล่วงหน้าก่อนใช้สื่อการสอน เช่น ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนมีการสังเกตในเรื่องใด ตอนใด ควรบอกให้ผู้เรียนทราบเสียก่อน ผู้เรียนจึงจะทำตามความประสงค์ของผู้สอนได้ เช่น การทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการให้มีการสังเกตผล

8. ควรใช้สื่อการสอนให้คุ้มค่ากับที่ได้เตรียมมา และใช้อย่างทะนุถนอม กล่าวคือ พยายามใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เช่น ได้ใช้แผนภูมิแสดงส่วนประกอบของต้นไม้ในชั้นการสอนแล้ว ครูอาจจะใช้แผนภูมิแสดงส่วนประกอบของต้นไม้ในชั้นการสอนแล้ว ครูอาจจะใช้แผนภูมินั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่งในชั้นสรุปบทเรียน แต่ต้องมีวิธีใช้ที่แตกต่างกับชั้นการสอน ผู้สอนควรใช้แผนภูมิเป็นสื่อช่วยอธิบายเนื้อหา จึงควรให้ผู้เรียนได้เห็นคำอธิบายประกอบแผนภูมินั้น ได้แก่ ราก ใบ หน่อ ฯลฯ แต่ถ้าใช้ในชั้นสรุปบทเรียน ผู้สอนควรหากระดาษแผ่นเล็ก ๆ ปิดคำอธิบายนั้นเสีย เมื่อตั้งคำถามถามผู้เรียนในแต่ละส่วนของต้นไม้แล้วจึงดึงออกเพื่อเฉลยคำตอบที่ละส่วน เพื่อจะได้วัดผลการเรียนในชั่วโมงนั้นด้วยการใช้สื่อการสอนเช่นนี้ นอกจากนี้จะทำให้ประหยัดแรงงานในการทำสื่อแล้วยังใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ และเป็นการใช้ที่บรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนในแต่ละชั้นตอนด้วย

9. พยายามเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีกิจกรรมร่วมหรือได้ศึกษาจากสื่อการสอนนั้นด้วยตนเอง เช่น การให้ผู้เรียนอธิบายภาพ สะกดและอ่านบัตรคำ การเลือกภาพจับคู่กับคำ เป็นต้น

10. ควรฝึกให้ผู้เรียนเกิดระเบียบในการใช้สื่อการสอน เช่น ในโอกาสที่ต้องการแจกสื่อไปตามโต๊ะผู้เรียน เพื่อทำการทดลอง ผู้สอนควรส่งสื่อทั้งหมดให้กับผู้เรียนที่นั่งหน้า หยิบส่วน

ของตนไว้ แล้วส่งที่เหลือให้แก่คนต่อไป หรือในโอกาสที่ต้องการให้ผู้เรียนมาใช้สื่อหน้าชั้นเรียน ควรฝึกให้ผู้เรียนหันหน้าเข้าหาชั้นเรียน และไม่ยืนบังสายตาของเพื่อน

11. ควรคำนึงความปลอดภัยในการใช้สื่อบางชนิด โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องให้ผู้เรียนนำวัสดุมาใช้ เช่น การใช้ของมีคม การใช้สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับไฟ เช่น การจุดไม้ขีด ควรมีฝาโลหะ หรือจานแก้วรองรับก่อนไม้ขีดที่จุดแล้วมากกว่าจะวางทิ้งไว้บนโต๊ะ ซึ่งอาจทำให้โต๊ะเป็นรอยไหม้ และอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้เสมอ

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญหนา จิมาโนง และคณะ (2551, หน้า 79) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 ศึกษาความพึงพอใจของสถานศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรม และเปรียบเทียบผลการศึกษาระหว่างตัวแปรกับประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรม ผลการวิจัยพบว่าพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 9 มีประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมกับตัวแปรอิสระ พบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีวุฒิการศึกษาบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับดีเพียงร้อยละ 53.03 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนศีลธรรม พบว่า ระยะเวลาที่สอน ระดับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน จำนวนชั่วโมงสอน จำนวนนักเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในเชิงบวก

ปรีชา กันธิยะ (2551, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม และการพัฒนา รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมประกอบด้วยปรัชญา คือ คุณธรรมนำความรู้ สร้างทักษะอาชีพ พัฒนาสังคม วิสัยทัศน์ คือ ส่งเสริมคุณธรรม ความรู้ พัฒนามาตรฐานอาชีพ อนุรักษ์ศิลปอดศาสนพิธี พัฒนาคนดีมีคุณธรรมและความสมานฉันท์ให้สังคมเป็นสุขตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านพันธกิจมุ่งที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม บูรณาการระบบศาสนาวัฒนธรรม

ร่วมกับระบบการศึกษาพัฒนาจิตใจ และความสามารถให้เยาวชนร่วมพัฒนาสังคมและส่วนร่วม และเป้าหมาย คือ การมุ่งที่จะพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ศิลธรรม โดยอบรมปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมที่เด็กและเยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนมากเห็นว่าด้านปัญหา ในการบริหารโรงเรียนพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมที่พึงประสงค์ ควรบริหารจัดการบุคลากร อย่างเหมาะสม ด้านข้อเสนอแนะต่อการบริหารโรงเรียนที่มีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ควร วางแผนร่วมกันทั้งผู้สนับสนุนและผู้รับผิดชอบ ด้านสภาพการจัดหลักสูตรและการสอนศีลธรรม ควรจัดการศึกษาหลักธรรมโดยใช้เทคนิคและวิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ ด้านสภาพการนิเทศการ สอน พระนิเทศมีน้อย โรงเรียนต้องการพระนิเทศโดยตรง ด้านสภาพการพัฒนาการสอนควร พัฒนาคุณภาพการบริหาร โดยการอบรมด้านกระบวนการและแนวทางในการเรียนการสอนให้แก่ พระสอนศีลธรรม ด้านสภาพการจัดสื่อการสอนยังขาดสื่อการสอนและงบประมาณในการจัดทำ สื่อไม่เพียงพอ ด้านสภาพการจัดกิจกรรม ควรจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมในวันสำคัญ ทางศาสนา ด้านสภาพการบริหารงบประมาณ บริหารงบประมาณโดยเขตพื้นที่การศึกษา ควรจัด งบประมาณให้เพียงพอ ด้านสภาพการประเมินผลประเมินทั้งการเรียนการสอน หลักสูตรและ วิธีการสอน ด้านสภาพการบริหารทั่วไปอาคารสถานที่มีความพร้อมและเหมาะสมควรจัดห้อง จริยธรรมในโรงเรียน

2. ผลการพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ประกอบด้วย รูปแบบหลักของการบริหารแบบย่อยอีก 12 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบหลักการบริหารโรงเรียน ที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม 2) รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียน ที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน 3) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการ จัดการหลักสูตรของโรงเรียน ที่มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 4) รูปแบบย่อยการบริหารงาน วิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ที่มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 5) รูปแบบย่อย การบริหารงานวิชาการด้านการจัดสื่ออุปกรณ์และเทคโนโลยีของโรงเรียน ที่มีพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน 6) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการศึกษาของโรงเรียน ที่มีพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน 7) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการวัดและประเมินผลผู้เรียนของ โรงเรียน ที่มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 8) รูปแบบของการบริหารงานบุคคลของโรงเรียน ที่มี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 9) รูปแบบการบริหารงานการเงินของโรงเรียน ที่มีพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน 10) รูปแบบย่อยการบริหารงานทั่วไปด้านงานสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน ที่มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 11) รูปแบบย่อยการบริหารงานทั่วไปด้านกิจกรรมนักเรียนของ

โรงเรียน ที่มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และ 12) รูปแบบการบริหารงานทั่วไปดำเนินงานอาคารสถานที่ของโรงเรียน ที่มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

พระธีรชาติ ธรรมวงศ์ (2548) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม (วิชาพระพุทธศาสนา) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 จำแนกตามประเภทของสถานศึกษาที่เปิดสอน คือสถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 สถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-3 สถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 การวิจัยได้แบ่งปัญหาออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 จำนวน 115 แห่ง จำแนกตามประเภทของสถานศึกษาที่เปิดสอน คือ สถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 จำนวน 61 แห่ง สถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-3 จำนวน 36 แห่ง สถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 จำนวน 18 แห่ง ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตามระดับชั้น ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา สถานศึกษาละ 2 คน รวม 230 คน

ผลการวิจัย พบว่า

1. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 ที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 ช่วงชั้นที่ 1-3 และ ช่วงชั้นที่ 3-4 มีปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม (วิชาพระพุทธศาสนา) อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งในภาพรวมและเป็นรายด้าน โดยด้านที่มีปัญหาสูงสุด ได้แก่ ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร และด้านการเรียนการสอน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทั้ง 3 ด้าน พบว่า ด้านบริหารจัดการหลักสูตรมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 14 ข้อ และระดับน้อย 4 ข้อ ด้านการจัดการเรียนการสอน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 9 ข้อ และระดับน้อย 6 ข้อ ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 11 ข้อ และระดับน้อย 6 ข้อ

2. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมาเขต 1 ที่เปิดสอนช่วงชั้นที่แตกต่างกัน มีปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม (วิชาพระพุทธศาสนา) ทั้งในภาพรวม และเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน พบว่า ด้านบริหารจัดการหลักสูตรมีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 1 ข้อ คือ สถานศึกษา ขาดการส่งเสริมให้

ครูผู้สอนผลิตสื่อการเรียนการสอน สาระพระพุทธศาสนา ด้านการจัดการเรียนการสอน มีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 1 ข้อ คือ ครูไม่กำหนดเกณฑ์การประเมินและแจ้งให้นักเรียนได้ทราบก่อนทำการเรียนการสอน โดยสถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 มีปัญหา มากกว่าสถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 และด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรมีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 1 ข้อ คือสถานศึกษาขาดห้องเรียนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา เช่น ห้องจริยศึกษาในสถานศึกษา โดยสถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-3 มีปัญหามากกว่าสถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4

พระประหยัด หงส์นวล (2540) ได้ศึกษาวิจัยเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับคำสอนเรื่องพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษา พบว่า สังคมไทยในปัจจุบันยังมีปัญหาที่ไม่พึงประสงค์อยู่มาก เช่นปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาความยากจน ปัญหาเยาวชนห่างเหินศีลธรรม และปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม สาเหตุหลักคือสถาบันครอบครัวมีความอ่อนแอขาดความรัก ความซื่อสัตย์ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิบัติหน้าที่ต่อกันไม่ถูกต้องการวิจัยเรื่องบทบาทและคุณธรรมของราชภักุนี้ก็เช่นกันราชภักุในสังคมไทยปัจจุบันมีปัญหาเรื่องการทุจริตในหน้าที่ เรื่องข้อราษฎรบังหลวง เนื่องจากห่างเหินศีลธรรมไม่ตั้งมั่นบนพื้นฐานแห่งศีลธรรมในพระพุทธศาสนาถึงแม้ว่าจะมีระเบียบปฏิบัติก็ตาม

เรือนสาย ฐันฎญ (2531) ได้ศึกษาเรื่องแนวคิดเรื่อง “ครู” (ราชภักุครู) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่าลักษณะของราชภักุครูในสังคมไทยตามความหมายที่เข้าใจกันในปัจจุบัน มีลักษณะแตกต่างจากครูตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพราะครูในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นผู้นำทางวิญญาณมากกว่าวิชาชีพ ครูที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทยังมีหลายประเภท เช่น ศาสตรา ตีรธังกร อุปัชฌาย์ อาจารย์ และทิสปาโมกข์

ฐานะ บทบาท ของราชภักุครูในปัจจุบัน จากการศึกษาค้นคว้าได้พบว่า ราชภักุครูบางส่วนมีคุณสมบัติยังไม่ตรงกับครูที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เนื่องจากปรัชญาการศึกษาสมัยนี้เน้นประโยชน์ของการศึกษา เพื่อพัฒนาชีวิตสังคมให้เจริญก้าวหน้าทางวัตถุมากกว่าทางจิตใจ ดังนั้นจึงทำให้ฐานะของราชภักุครูและทัศนคติที่ดีต่อราชภักุครูเปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องและสังคมทั่วไปด้วย